

# Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER  
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART  
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21<sup>E</sup> JAARGANG

WOENSDAG 30 SEPTEMBER 1936

No. 1083

## COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en  
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

*Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.*

*Redactie-adres: Pieter de Hooftweg 122, Rotterdam.*

*Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.*

*Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

*Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagi-  
na's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens  
tarief. Administratie van abonnementen en advertenties:  
Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Am-  
sterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening  
No. 145192.*

*Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in  
Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statist-  
tisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen  
f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—,  
f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Dona-  
teurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut  
ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en  
genieten een reductie op de verdere publicaties.*

## INHOUD.

REEI door Prof. Dr. N. J. Polak .....	696
Het nieuwe „Centre Economique” van de Kleine Entente	697
Economische consequenties van het cadeaustelsel door J. Groot .....	698
Aanteekeningen over de economische betekenis van Curaçao door Dr. Ir. P. Cohen Henriquez .....	701
De zogenaamde equivalentie van devaluatie en loons- verlaging door Prof. Dr. J. Tinbergen .....	704
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De devaluatie in Frankrijk door Dr. H. Weichmann	705
De economische politiek van Zwitserland .....	706
AANTEEKENINGEN:	
De Volkenbond over economische en monetaire wereldproblemen .....	708
MAANDDIJFERS:	
Emissies in Juli en Augustus 1936 .....	709
ONTVANGEN BOEKEN .....	710
Statistieken:	
Groothandelsprijzen .....	712—713
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten .....	711, 714

ROTTERDAM, 28 SEPTEMBER.

Men heeft de laatste week meerdere malen geprobeerd aan de wereld duidelijk te maken, wat goede internationale economische verhoudingen voor den vrede kunnen beteekenen. Zoowel de Fransche Minister van Financiën, Auriol, als de Amerikaansche, Morgenthau, hebben na de devaluatie van den Franschen Franc en de garantie van Engeland en Amerika, niet tot represailles te zullen overgaan, verklaard, dit een beslissend oogenblik voor den wereldvrede te achten.

Ook het rapport van de financieele commissie van den Volkenbond concludeert, dat een herstelde internationale stabiliteit en een verminderde belemmering van den internationalen handel zeer krachtig tot de welvaart en den vrede zouden kunnen bijdragen. Dezelfde gedachte sprak uit de inleiding van den heer Fentener van Vlissingen op den Accountantsdag, gebaseerd op het werk van Carnegie Endowment en Internationale Kamer van Koophandel. Tenslotte heeft de Fransche Minister Delbos in de Volkenbondvergadering verklaard, dat een economische ontspanning de politieke ontspanning in de hand zou werken. De monetaire aanpassingen, tezamen met verklaringen door verschillende regeeringspersonen, doen verwachten, dat een vermindering van de economische handelsbelemmeringen in de toekomst mogelijk zal zijn. Hiermede zou een verbetering van de internationale verhoudingen ten zeerste gediend zijn.

Politiek mankeert er echter nog veel aan. De vergadering van den Volkenbond moest ten aanzien van Italië en Abessynië op moeilijkheden stuiten en door het toelaten van het laatste land is Italië weer minder tot overleg met den Volkenbond bereid. Naar verluidt zou Mussolini een bijeenkomst van de groote Europeesche mogendheden te Rome wenschen. Het is duidelijk, dat dit den Volkenbond zou verzwakken.

Daartegenover zijn er ook verschillende symptomen van bereidheid tot betere onderlinge verstandhouding. Eden's voorstellen om door reorganisatie den Volkenbond te versterken, bevatten in de losmaking van het Handvest van de vredesverdragen een tegevoetkoming aan Duitschland. Geruchten over stappen van Eden ten aanzien van het Fransch-Russische verdrag en van het optreden van den Spaanschen gedelegeerde ter Volkenbondvergadering wijzen in dezelfde richting. De wil tot toenadering spreekt ook uit het voorstel tot beperking van bewapening in de rede van Delbos, te Genève gehouden, en uit de aankondiging door Eden van een behandeling van het grondstoffenprobleem.

Is er dus in de buitenlandsche politiek eenige hoop op opklaring, de binnenlandsche politieke sfeer in Nederland belooft thans, nu de spanningen van het valutavraagstuk ten einde zijn, eveneens aanzienlijk helderder te worden.

### REE!

Deze korte, krachtige kreet kan geen Nederlander misverstaan. Als de schipper het roer omgooit en het schip door de wind laat gaan, dan dient ieder, wien een onderdeelje van de navigatie is toevertrouwd, het zijne te doen om de wending te doen slagen. Dan kijkt men niet naar het zog om den schipper te beduiden, dat hij veel éér door de wind had moeten gaan, dan gaat men niet betogen, dat hij nog verder had moeten oplopen, men ziet slechts vooruit om met elkander te trachten, het gemeenschappelijk doel zo spoedig en veilig mogelijk te bereiken.

Nu de Nederlandse Regering de gulden heeft losgemaakt van het goud, past geen napleiten, noch voor hen, die zulks reeds veel vroeger hadden gewild, noch voor hen, die de oude koers hadden willen houden. Slechts naar de toekomst zij ieders blik gewend om met vereende krachten ons volk uit de nood, waarin het van lieverlede was geraakt, op te heffen.

Zó is inderdaad de stemming onder de bevolking. Wettelijke maatregelen tot het tegengaan van prijsopdriving schijnen overbodig. Van onrust op beurzen of aan bankklokken is geen sprake. Het moet hun, die steeds de angst voor de ramp met Duitse en Oostenrijkse schrikbeelden en felle beeldspraak hebben levendig gehouden, wel heel erg zijn meegevalen, al had wie het vraagstuk rustig bekeek niet anders verwacht.

De allereerste zorg is nu, nieuwe evenwichtspunten te vinden, zowel voor de gulden als voor de prijzen van goederen en diensten. Hierbij kan de Regering zeer grote invloed uitoefenen, enerzijds door gebruik van het Egalisatiefonds, anderzijds door het met beleid hanteren van de bevoegdheden, die zij bezit, om in het economisch leven meer of minder in te grijpen. Door slaking van de banden, op grond van Landbouwcrisiswet en Crisisinvoerwet aangelegd, heeft de Regering de prijsontwikkeling in de naaste toekomst grotendeels in de hand.

Beide bewegingen, die van de wisselkoersen en die van de binnenlandse prijzen, dienen hand in hand te gaan. De slaking van de banden behoeft niet op de ontwikkeling van de wisselkoersverhoudingen te wachten, zij kan die ook, mits geleidelijk, voorafgaan en daardoor haar invloed op de ontwikkeling ervan uitoefenen. Het zoeken van het nieuwe evenwicht van de gulden ten opzichte van de leidende geldeenheden is thans minder dan ooit een zuiver monetair vraagstuk; het is een economische en sociale aangelegenheid van de eerste orde. In verband daarmee dringt zich de vraag op, of de Regering bij het zoeken van het nieuwe valuta-evenwicht zich vooral moet laten adviseren door hen, die de nieuwe koers met tegenzin uitgaan, die de financiële waardigheid zo zwaar hebben doen wegen tegenover de economische en sociale achteruitgang van ons volk, en die wellicht thans nog een mengsel van de gedwongen herziening der geldeenheden en de door hen gewenste aanpassing door prijsverlaging willen bereiden.

Ten zeerste juichen wij het toe, dat de Regering niet het Belgische voorbeeld heeft gevolgd om een nieuwe goudpariteit te benaderen. Zij houdt de mogelijkheid open van het kiezen van een andere ijk dan die, welke van 1875 tot 1914 en van 1925 tot 1936 werd gebezigd. Dit neemt niet weg, dat voorlopig een nieuw evenwicht ten opzichte van de leidende geldeenheden moet worden gezocht.

Bij het zoeken van dat nieuwe evenwichtspunt dienen vooral twee verhoudingen de doorslag te geven. De ene is de verhouding van prijzen en kosten in binnen- en buitenland, een verhouding, die zich door het geleidelijk vrijer worden van productie en ruilverkeer allengs duidelijker zal gaan aftekenen. De andere is de verhouding tussen geldschulden en haar materiële dekking. Het was vooral de wanverhouding op dit terrein, die de volledige aanpassing langs de andere weg, zelfs ook in Indië, onmogelijk

maakte. En ook thans zullen evenwicht en vertrouwen niet duurzaam kunnen worden hersteld, indien de schulden van goed beheerde overheidslichamen en van behoorlijk huishoudende particulieren dezen zo zware lasten blijven opleggen, dat hun opbloei of hun voortbestaan daardoor worden belemmerd.

Is het juiste evenwicht gevonden, dan herleeft het crediet. Verspreide, individuele déconfitures, van hen, die niet goed beheerd hebben, schokken dat crediet niet, indien men overtuigd kan zijn, dat bij de goede debiteuren voldoening aan de verplichtingen verzekerd is. Openheid, zonder flattering en zonder verschuiving van lasten, kan het herstel van het vertrouwen bevorderen. Een nieuwe millioenennota op de grondslag van de nieuwe toestand mag met vertrouwen worden tegemoetgezien.

Herstel van pariteit in prijzen en kosten, herstel van crediet en het ophouden van de dreiging van verdere prijs- en inkomensdaling kunnen het bedrijfsleven nieuwe stimulantia geven. De werkgelegenheid kan toenemen, de ondernemingsdurf kan zich herstellen. Dit alles echter alleen, indien men de devaluatie niet te zeer remt, indien men niet te hoog tracht vast te houden. Zou men zulks doen, dan zou voor de lieden met vaste inkomens tegenover een weinig geringere prijsverhoging het gevaar blijven dreigen van inkomstenvermindering door verdere loonaanpassing en door ondermijning van het crediet.<sup>1)</sup> En daardoor zou de psychologische prikkel voor de wederopleving achterwege blijven.

De automatische stimulering van het economisch leven door het herstel der verhoudingen zal vermoedelijk niet voldoende zijn om ons uit de diepte der depressie tot nieuwe welvaart omhoog te heffen. Daarvoor is verdere krachtsinspanning nodig.

Die krachtsinspanning kan op velerlei wijzen worden bevorderd. De overheid kan, nu haar crediet door het herstel der verhoudingen beter is gefundeerd en nu haar uitgaven wegens steunverleningen allengs zullen kunnen verminderen, rechtstreeks veel daartoe bijdragen. Haar heffingen en tarieven komen in betere verhouding te staan tot de overige lasten van de productie- en de consumptiehuishoudingen, zij kunnen op sommige punten wellicht verder worden verlaagd. Wegens „bezuiniging“ uitgestelde onderhouds- en reparatiewerkzaamheden kunnen worden uitgevoerd, uitgestelde nieuwe werken, die niettemin urgent zijn, zoals verdere aanleg van wegen en verbetering van de landsverdediging, kunnen worden ter hand genomen, zodra het herstelde crediet vlotte financiering ervan mogelijk maakt.

Ja, bovenal de landsverdediging. Nu de handhaving van de gouden standaard niet meer zoveel zorgen en zoveel krachten eist, kan de handhaving van de onaantastbaarheid van de verschillende delen van het Koninkrijk der Nederlanden als eerste voorwerp van opbouwpolitiek worden verzekerd. Het economisch leven zal erdoor worden geactiveerd. Het nationale gevoelen zal erdoor worden bevredigd. De sociale verhoudingen, welke verscherping door het ophouden van de dalingsdreiging reeds wordt verzacht, zullen door het gemeenschappelijke nationale doel worden verbeterd en nader tot genezing gebracht. En de politieke ontredde, door de verscherping der sociale verhoudingen en door de felle strijd om de gulden teweeggebracht, kan plaats maken voor een concentratie van allen, die de vreedzame harmonische ontwikkeling tot welvaart van ons vrije Nederlandse volk *in al zijn geledingen* wensen.

September 1936 heeft twee belangrijke gebeurtenissen gebracht, die de gezichtseinder verhelderen en de eenheid van ons volk versterken. Nu alle lens aan dek, een ieder op zijn post en gezamenlijk, elkan- der helpend, handelen om, met volle zeilen, bij de wind, de volgende haven te bereiken!

P.

<sup>1)</sup> Dit neemt natuurlijk de mogelijkheid niet weg, dat ook bij voldoende devaluatie enkele zeer hoge inkomestoppen en voze schuldverhoudingen moeten worden aangepast.

### HET NIEUWE „CENTRE ECONOMIQUE” VAN DE KLEINE ENTENTE.

Een onzer medewerkers schrijft ons:

In slechts weinig landen heeft men een juist denkbeeld omtrent de economische betekenis van de landen der Kleine Entente: Tsjecho-Slowakije, Joego-Slavië en Roemenië. Want indien dit wel het geval was, zou meer algemeen bekend zijn, dat de kwalitatieve en kwantitatieve macht van vele takken van de industrie in Tsjecho-Slowakije, de vaak nog in het geheel niet ontgonnen ertsrijkdom van Joego-Slavië en de agrarische mogelijkheden van dit land en van Roemenië (het laatste land is internationaal economisch meestal alleen als zeer productief petroleumgebied bekend) een onnoemelijk aantal mogelijkheden bieden om het handelsverkeer met deze staten op te voeren, ten voordeele van beide partijen. Dit ondanks alle hindernissen, welke heden ten dage aan elk internationaal handelsverkeer in den weg worden gelegd, hindernissen, welke vóór alles meer van kunstmatig bureaucratischen dan van natuurlijk-zakelijken aard zijn. Dat zelfs deze hindernissen ten minste voor een deel overkomelijk zijn, bewijst bijv. het feit, dat het sedert eenige maanden aan een grooten Europeeschen staat gelukt is, zijn economisch arbeidsveld in Joego-Slavië sterk uit te breiden. De daarbij toegepaste methoden: in hoofdzaak schuldenaar van Joego-Slavië te worden, ten einde dit land te nopen door het betrekken van goederen uit den betreffenden staat een soort incasso-surrogaat te verkrijgen, worden thans reeds door vele Joego-Slavische handelskringen als voor het bedrijfsleven daar te lande schadelijk beschouwd. De kans is derhalve zeer gering, dat andere buitenlandsche staten dezelfde methoden zullen kunnen toepassen. In ieder geval is daarmee de mogelijkheid tot verruiming van het Joego-Slavisch internationaal handelsverkeer in zekeren zin slechts een kwestie van methode geworden. Dit zou in bepaalde omstandigheden ook ten aanzien van den internationalen handel van de beide andere leden van de Kleine Entente gelden, te meer, daar deze drie staten zich reeds vaker en juist nu weer bereid hebben verklaard, hun ruilverkeer met het buitenland uit te breiden. Hierbij komt nog, dat ook de betalingsmoraal in de verschillende landen van de Kleine Entente niet slechter is dan in menig ander land van Midden- resp. Oost-Europa.

Hebben dus, zooals gezegd, vele buitenlandsche staten geen juisten kijk op de economische mogelijkheden van de drie landen der Kleine Entente, anderzijds weten deze drie landen zelf des te beter, wat zij voor elkaar beteekenen. Het is derhalve slechts de logica der feiten, dat, in tegenstelling tot de wijzigingen, welke verschillende politieke constellaties tusschen andere landen sedert het einde van den wereldoorlog hebben ondergaan, de politieke vriendschap tusschen de landen van de Kleine Entente onaangetast bleef, thans waarschijnlijk zelfs hechter is dan ooit. Want de erkenning, dat deze vriendschap een van de hoofdpijlers is, waarop de staatkundige integriteit van deze landen is gegrondvest, is bij de staatslieden en de bevolking van deze landen duidelijker geworden met het voortschrijden van den tijd, welke zoo onrustig, en vol oorlogsdreiging werd. Derhalve is het bij de onscheidbaarheid van politiek en economie eigenlijk ook vanzelfsprekend, dat de Kleine Entente de onderlinge economische betrekkingen wil bevorderen en versterken. Dat deze economische banden thans niet meer uitsluitend van algemeen economischen aard zijn, doch voor een belangrijk deel een speciaal, namelijk een oorlogseconomisch karakter dragen, in overeenstemming met de ook in de meeste andere landen aangenomen structuur, is een treurig doch te begrijpen teeken des tijds. De wensch nu, om de economische betrekkingen tusschen Tsjecho-Slowakije, Joego-Slavië en Roemenië nauwer aan te halen en te versterken, zal op

1 October door de oprichting van een centrale economische organisatie voor deze drie landen, het z.g. „Centre Economique”, worden verwezenlijkt. Intusschen dient er op te worden gewezen, dat reeds vele jaren pogingen tot opvoering van het handelsverkeer tusschen de individueele leden van de Kleine Entente werden ondernomen.

De oprichting van het „Centre Economique” is natuurlijk ook voor het buitenland van groote betekenis. Op zichzelf reeds is de oprichting van een orgaan, dat voor ongeveer 47 miljoen menschen — ongeveer het inwonertal van de landen van de Kleine Entente — belangrijke takken van het bedrijfsleven op elkaar wil afstemmen, tegelijk echter ook voor den eenen of anderen bij dit orgaan aangesloten staat den afzet van grondstoffen in sterke mate tracht mogelijk te maken, een voor het buitenland opmerkelijke factor. Want, alhoewel in de geheele wereldhuishouding nauwelijks iets uniformes en gemeenschappelijks te onderscheiden valt, zoo is zij ondanks alles toch nog steeds een aaneengesloten organisme, dat op elken grooteren prikkel, al is het slechts van een van zijn leden, in zijn geheel reageert. De reactie schijnt nu in het onderhavige geval van de economische aaneensluiting van de Kleine Entente — op het eerste gezicht — aldus te moeten zijn, dat des te nauwer deze aaneensluiting is, hoe minder de andere staten gelegenheid zullen hebben, met de landen van de Kleine Entente economische betrekkingen te onderhouden of uit te breiden. Deze conclusie is intusschen in principe niet juist. Want de niet aan het toeval overgelaten, doch juist planmatige economische ontwikkeling van de Kleine Entente streeft er naar elk van de drie daartoe behorende huishoudingen te versterken, derhalve een verkeer aanwenden of een braakliggen van geld- en goederenkapitaal in drie staten te verminderen, waardoor deze landen in staat gesteld worden meer goederen uit het buitenland te betrekken. In principe, zij het in de practijk slechts in een verre toekomst, zou het op deze wijze versterkte bedrijfsleven van die staten der Kleine Entente, welke staatschulden- of deviezendienst ten opzichte van het buitenland veel te wenschen overlaat, zelfs ook dezen dienst kunnen helpen verbeteren. De algemeene wensch van de leidende kringen van het bedrijfsleven in de afzonderlijke landen van de Kleine Entente, om het handelsverkeer met het buitenland te bevorderen, wordt door de oprichting van het „Centre Economique” niet aangetast. Bij de officieele aankondiging van het voornemen, om deze instelling op te richten, werd er met klem op gewezen, dat het ruilverkeer in de toekomst ook tot bepaalde buurstaten van de Kleine Entente zal worden uitgebreid.

\* \* \*

Het „Centre Economique” zal formeel een handelsonderneming zijn, welke in overleg met Roemenië en Joego-Slavië te Praag haar zetel zal hebben. Zoo mogelijk zullen ook vertegenwoordigingen in Belgrado en Boekarest worden opgericht. Hoewel juridisch een handelsonderneming, zal het „Centre Economique” het afsluiten van eigen handelszaken niet op den voorgrond plaatsen. Veeleer zal het, daarbij stellig een juisten gedachtengang volgend, dit vóór alles aan het particulier initiatief overlaten. Het „Centre” zal daarbij in zooverre stellig bemiddelend optreden, dat het zal trachten, de voor de zakelijke transacties in aanmerking komende partijen bij elkaar te brengen, hetzij dat het openbare lichamen of particuliere instellingen zijn. Bovendien zal het „Centre” als adviseerend- en als studielichaam fungeeren. Practisch zal het „Centre” die Tsjechische industrieën omvatten, welke met kapitaal of productie in Joego-Slavië of Roemenië arbeiden. Mogelijk, doch niet zeker, is hierbij aan een soort keur-systeem gedacht, voor zooverre er namelijk sprake van was, dat het „Centre Economique” een organisatie van de „Elite” onder-

nemingen van Tsjecho-Slowakije zal zijn. Een feit is, dat het toetreden van de voornaamste financieele en industriele concerns van het land tot het „Centre” aanstaande is. Zoo bijvoorbeeld, om slechts enkele van de belangrijkste en grootste Tsjechische ondernemingen met een wereldmacht te noemen, het concern van de Zivnostenska banka (de grootste en kapitaalkrachtigste bank in Tsjecho-Slowakije), de „Agrarni banka” (Landbouwbank), het wapen- en industrieconcern van de Skoda-Werke, de Witkowitz Eisenwerke, de „Berg- und Hüttenwerks-Gesellsch.” en de „Aussiger Verein für chemische und metallurgische Produktion”.

Wat betreft de plannen werd in de eerste plaats aangekondigd, dat Tsjecho-Slowakije t.a.v. industriele penetratie in Joego-Slavië meent op grond van de kwaliteit van de Tsjechische industriele producten hetzelfde te kunnen bereiken als de Duitse industrie. Anderzijds wil Tsjecho-Slowakije uit Joego-Slavië en Roemenië meerdere industriele grondstoffen invoeren. Daarbij wordt in de eerste plaats aan voor de oorlogsindustrie van eminent belang zijnde grondstoffen als ertsen, koper en petroleum gedacht. Met name ten aanzien van de laatstgenoemde grondstof kwamen in den laatsten tijd belangrijke positieve overeenkomsten tusschen de drie staten der Kleine Entente tot stand, ten deele reeds met het oog op de door het „Centre Economique” te manifesteren principes van economische gebondenheid dezer staten. Roemenië zal namelijk zoowel aan Tsjecho-Slowakije als aan Joego-Slavië groote hoeveelheden petroleum leveren, resp. petroleumvelden ter beschikking stellen. In verband hiermede, zullen in Bled (Joego-Slavië) en in Roemenië groote raffinaderijen en een Roemeensch-Tsjechische petroleum exploitatiemaatschappij te Boekarest worden opgericht. Voor een groot deel zal de te winnen of de te raffineren petroleum voor de voorziening van de legers der drie staten dienen. De vorderingen van Roemenië, welke hieruit zullen ontstaan, zal Joego-Slavië in hoofdzaak met de levering van ertsen dekken, Tsjecho-Slowakije ten deele eveneens door compensaties, ten deele in baar geld.

De oprichting van het „Centre Economique” zal tot belangrijke economische gevolgen kunnen leiden en is een zeer belangrijk station op den weg tot economische toenadering, in zekeren zin zelfs aaneensluiting van de drie landen der Kleine Entente. Zoo zal de binnenkort plaats hebbende bijeenkomst van den economischen raad van deze statengroep zich behalve met de vraagstukken t.a.v. het „Centre Economique” ook met die omtrent samenwerking op verkeerstechnisch gebied bezighouden (spoorwegen, scheepvaart en post).

#### ECONOMISCHE CONSEQUENTIES VAN HET CADEAUSTELSEL.

De middenstandsvereeningen, als typische vertegenwoordigsters van de belangen van den detailhandel en de Nederlandsche Vereeniging van Huisvrouwen, als even typische representante van het consumentenbelang, strijden nu reeds jaren hand in hand voor de afschaffing van het cadeaustelstel, maar tot nog toe bestond er weinig aanleiding om te juichen over de in dezen strijd bereikte resultaten. Integendeel, zoover heeft dit euvel zich verbreid, dat men thans welhaast geen stap meer kan doen, zonder het cadeaustelstel in open- of verkapt vorm voor oogen te zien. Lepels en vorken cadeau bij aankoop van zeepoeder; gratis serviezen bij aankoop van koffie en gratis koffie bij aankoop van serviezen, maar ook: „wie één das koopt, krijgt de tweede voor den halven prijs” en „wie 25 tramkaartjes bewaart, geniet 10 pCt. korting op alle aankopen bij magazijn X” en „wij serveeren aan onze cliënteles 's morgens gratis koffie en 's middags gratis thee”, ziehier enkele vormen, waarin het cadeaustelstel zich dagelijks aan ons demonstreert.

Verdiept men zich nu in de argumenten, welke in den strijd tegen het cadeaustelstel naar voren worden gebracht, dan blijkt al dadelijk, dat deze zeer eenzijdig zijn. Steeds weer vindt men de redeneering terug, dat al die mooie cadeaux tenslotte door den consument moeten worden betaald, zoodat dus alle z.g. gratis aanbiedingen een ontoelaatbare misleiding van den afnemer zouden inhouden. De kosten aan het geven van cadeaux verbonden, zouden namelijk in den vorm van prijsverhooging van het verkochte artikel, of wel door levering van kwaliteiten, welke niet evenredig zijn aan den prijs, weer aan den koper in rekening worden gebracht.

De waarde, welke aan dit argument moet worden toegekend, komt ons voor uiterst twijfelachtig te zijn. Wij kunnen niet gelooven, dat de ontelbare kopers van artikelen, waarbij cadeaux worden verstrekt, in al die jaren, dat het cadeaustelstel reeds werkt, ziende blind en hoorende doof zouden zijn gebleven en nog altijd niet zouden begrijpen, dat zij het geschenk, dat zij ontvangen, zelf moeten betalen. Deze onderschatting van des koopers intellect gaat ons te ver en wij meenen dan ook, dat de oorzaak van de groei van het cadeaustelstel veel dieper wortelt, dan men in het algemeen vermoedt.

Het cadeaustelstel is een typisch voorbeeld van het algemeen prijsbederf, dat in het laatste tiental jaren bezig is zich te voltrekken, een proces, dat in den laatsten tijd sterk wordt geaccentueerd door het feit dat, tengevolge van de alom heerschende malaise, een gedeelte van de totale productiecapaciteit werkloos ligt, terwijl het verkoopapparaat, dat eveneens was ingesteld op de groote en veelzijdige behoefte aan allerhande artikelen, welke in de hoogconjunctuur bestond, niet kon worden ingekrompen in verhouding tot de sterk gedaalde inkomens<sup>4)</sup>. Deze overcapaciteit drukt als een loodzware last op onze maatschappij en ook op iederen individueelen ondernemer. Het is dus begrijpelijk, dat iedereen tracht, de lasten van het doode kapitaal, die hem bezwaren, tot een minimum te beperken. Dit doel is practisch alleen te bereiken door omzetverhooging en omzetverhooging verkrijgt men uit den aard der zaak alleen, wanneer men aan zijn afnemers voordeelen kan bieden, welke elders niet kunnen worden bedongen. Laat ons de stand van zaken aan de hand van een voorbeeld verduidelijken.

Kiezen wij daarvoor een artikel, dat door twee fabrikanten wordt vervaardigd. Beiden beschikken zij over een fabriek met een capaciteit van 100.000 eenheden product, welke vroeger vol bezet was, maar nu, tengevolge van de algemeene vraagvermindering, in beide fabrieken slechts voor de helft wordt benut. De verkoopprijs van het artikel is, na verschillende schommelingen, aangeland op een niveau van f 1.40 per stuk en dit is in zooverre een reële prijs, dat beide ondernemers daarin een vergoeding vinden voor de kosten van loon en materiaal, die zij zelf moeten uitgeven en daarenboven nog een vergoeding voor de verbruikte productiemiddelen en voor andere vaste kosten, welke ten behoeve van de productie moeten worden gemaakt. De verhoudingen zijn dus van dien aard, dat beide fabrikanten, wanneer zij maar niet de last van het doode kapitaal hadden mee te slepen, hun jaarrekening juist zonder winst of zonder verlies zouden afsluiten. Nu is dat echter niet het geval, de kosten van de overcapaciteit bedragen f 10.000 en dus hebben zij beiden een jaarverlies van f 10.000 te betreuren. Hun beider bedrijfsrekeningen zijn, naar wij veronderstellen, precies gelijk. Eenvoudig voorgesteld vertoonen zij het volgende beeld.

<sup>4)</sup> Met nadruk wijzen wij op het feit, dat de malaise niet mag worden gezien als de oorzaak van het algemeen prijsbederf. De oorzaak van dit proces ligt, zooals wij nader omschreven in onze bijdragen E.-S.B. van 15 en 29 Juli, in de disharmonie tusschen ondernemersbelang en bedrijfsbelang, welke disharmonie op haar beurt wordt veroorzaakt door de toenemende toepassing van de differentieele kostenbeschouwing, als basis voor de prijszetting, een gedachte, die, in het stelstel van vrije, ongeordende concurrentie, tot een ernstige verstoring van het economisch evenwicht moet leiden.

Loon en materiaal en directe kosten 50.000 stuks f 0.80 per stuk .....	f 40.000.—
Machinekosten en andere vaste kosten ten behoeve van de prod. van 50.000 stuks .....	„ 30.000.—
	f 70.000.—
Opbrengst 50.000 × f 1.40 .....	„ 70.000.—
Bedrijfsresultaat .....	„ nihil
Lasten dood kapitaal .....	f 10.000.—
Saldo verlies .....	f 10.000.—

Uit den aard der zaak is deze toestand voor beide fabrikanten onbevredigend en dagelijks zinnen zij dan ook op middelen om door omzetverhooging de rentabiliteit van het bedrijf te verbeteren. Nemen wij een oogenblik aan, dat de totale afzet in het betreffende artikel niet voor belangrijke uitbreiding vatbaar is, dan is het duidelijk, dat een eventuele uitbreiding van den omzet van één der fabrikanten moet gaan ten koste van den omzet van den ander. Bij zijn overpeinzingen met betrekking tot de mogelijkheid van verbetering van de bedrijfsresultaten, komt nu fabrikant A op de gedachte, met behulp van het cadeaustelsel, nieuwe afnemers te winnen en hij redeneert nu als volgt:

„Wanneer ik aan mijn afnemers, bij aankoop van ieder artikel, een cadeaubon ter beschikking kon stellen ter waarde van f 0.25, dan zou het waarschijnlijk gevolg van deze attractie zijn, dat mijn omzet zou verhoogden tot 75.000 stuks. Wanneer alle bons werden opgespaard en ingewisseld, zou mij dat kosten  $75.000 \times f .25 = f 18.750$ . In de praktijk zal dit echter niet gebeuren, zeer vele bons zullen verloren gaan en het is niet waarschijnlijk, dat meer dan 50.000 bons zullen behoeven te worden ingewisseld. De werkelijke kosten van de verstrekte cadeaux zullen dus f 12.500 bedragen. Het cadeau-artikel, zoo redeneert hij verder, zal ik in groote kwantiteiten kunnen inkoopden; ik zal er den fabrikant op wijzen, dat deze order voor hem een onderhandsche massaleverantie beteekent, die buiten de eigenlijke markt omgaat en den prijs aldaar niet drukt; de leverancier van de cadeaux zal daarom al tevreden zijn met een prijs, die hem slechts een zeer gedeeltelijke vergoeding biedt voor zijn constante kosten en het zal mij daarom mogelijk zijn aan mijn afnemers een geschenk aan te bieden, waarvoor ik zelf een kwartje betaal, maar dat een winkelwaarde heeft, welke tweemaal zoo groot is. Het is juist deze winkelwaarde, welke het publiek aan het gratis ontvangen artikel toekent, en wanneer ik dus aan mijn afnemers de gelegenheid biedt, bij hunne aankoopden ten bedrage van f 1.40, een geschenk te ontvangen, dat voor hen een waarde vertegenwoordigt van f 0.50, dan moet daarvan een sterke omzetverhoging wel het geval zijn.”

Het is op deze overwegingen, dat hij besluit de proef te wagen en ziet hij heeft succes; aan het einde van het eerste jaar vertoont zijn exploitatierekening het volgende gunstige beeld.

Loon, materiaal en directe kosten 75.000 stuks a f 0.80 per stuk .....	f 60.000.—
Machinekosten en andere vaste kosten ten behoeve van de productie van 75.000 stuks ..	„ 35.000.—
	f 95.000.—
Opbrengst 75.000 × 1.40 .....	„ 105.000.—
Bedrijfsresultaat winst .....	f 10.000.—
Lasten dood kapitaal, thans door productie-verhoging tot de helft gereduceerd .....	„ 5.000.—
Resteert winst .....	„ 5.000.—
Kosten cadeaux .....	f 12.500.—
Saldo verlies .....	f 7.500.—

Dank zij de omzetvergroting is dus het uiteindelijk resultaat f 2500 beter dan in het vorig jaar. Voor den fabrikant B ziet de toestand er minder rooskleurig uit; zijn omzet is, tengevolge van de activiteit van zijn concurrent, belangrijk gedaald en zijn verlies en winstrekening weerspiegelt daarvan de resultaten.

Loon, materiaal en directe kosten 25.000 stuks a f 0.80 per stuk .....	f 20.000.—
Machinekosten en andere vaste kosten ten behoeve van de producten van 25.000 stuks ..	„ 25.000.—
Transport .....	f 45.000.—
Opbrengst 25.000 × f 1.40 .....	„ 35.000.—
Bedrijfsresultaat verlies .....	f 10.000.—
Lasten dood kapitaal, thans verhoogd omdat andere productiemiddelen buiten gebruik gesteld moesten worden .....	„ 15.000.—
Saldo verlies .....	f 25.000.—

Door vermindering van den omzet is het uiteindelijk resultaat dus f 15.000 ongunstiger geworden dan in het voorgaande jaar.

En thans de vraag wie nu eigenlijk de cadeaux heeft betaald. Het koopende publiek zeker niet, want de prijs van het artikel, als ook de kwaliteit ervan, zijn na de invoering van het cadeaustelsel ongewijzigd gebleven. De cadeaugevende ondernemer A al evenmin, want door middel van het cadeaustelsel heeft hij zijn verlies met f 2.500 kunnen verminderen. Neen, het is de concurrerende ondernemer B, die de kosten van het gelag betaalt en dat blijkt dadelijk, wanneer wij de stijging van zijn verlies in het laatste jaar, welke f 15.000 bedroeg, nader ontleden. Deze f 15.000 zijn in wezen niet anders, dan de kosten van de cadeaux, welke zijn concurrent heeft weggegeven, tot een bedrag van f 12.500, verhoogd met het bedrag van f 2500, waarmede diezelfde concurrent door middel van het cadeaustelsel zijn verlies heeft kunnen beperken. Hoe vreemd het ook moge klinken, het valt niet te ontkennen, dat de ondernemer A zich nieuwe afnemers heeft verworven door hun mooie cadeaux aan te bieden, cadeaux, die hij echter heeft betaald uit den zak van zijn concurrent. Laat ons thans nog eens bezien in hoeverre de bedrijfstak, door de invoering van het cadeaustelsel schade heeft geleden. Voor de invoering boekten de beide ondernemers, die wij verondersteld hebben de bedrijfstak te vormen, tezamen een verlies van f 20.000. Na de invoering bedroeg het verlies van ondernemer A f 7500; van ondernemer B f 25.000, dus tezamen f 32.500, dat is het oorspronkelijk verlies van f 20.000, verhoogd met de kosten van de cadeaux ad f 12.500. Nogmaals blijkt dus duidelijk, dat de koper, die de geschenken ontvangt, deze in geen geval zelf betaalt. Ook hier constateert men weer dezelfde tendens, welke bij iedere vorm van prijsbederf naar voren treedt: een bepaalde ondernemer neemt, in weloverwogen eigenbelang, maatregelen, welke hem tot voordeel strekken, maar die tegelijkertijd de bedrijfstak ten gronde richten. De disharmonie tusschen het individuele ondernemersbelang en het bedrijfsbelang, waarop wij ook bij andere gelegenheden reeds de aandacht vestigden, ligt in deze feiten besloten.

Met dat al is, althans in eerste instantie, de strijd beslist ten gunste van den ondernemer A uit ons voorbeeld en het eerste bedrijf is hiermede ten einde. Maar het stuk is nog niet uit, want in het volgende bedrijf komt de gedupeerde ondernemer B met een plan, door de uitvoering waarvan de rollen weer worden omgedraaid. Hij biedt aan zijn afnemers cadeaux aan, waarbij die van zijn concurrent niet in de schaduw kunnen staan en wanneer, als resultaat daarvan welhaast alle afnemers weer naar hem overloopen, lacht ondernemer B, niet alleen omdat hij zijn verlies, althans voor een groot deel, ziet verdwijnen, maar ook bij de gedachte, dat het nu zijn concurrent A is, die de rekening voor al die prachtige cadeaux moet betalen. En wat moet A nu doen in dit geval. Hem blijft niets anders over dan als laatste redmiddel, met nog fraaiere geschenken, zijn concurrent weer te overtroeven, of wat misschien doelmatiger is, de cadeaux af te schaffen en daartegenover den prijs van het product radicaal te verlagen, bijv. tot f 0.90 per stuk. Concurrent B, bang dat, aangelokt door het groote prijsverschil, al zijn moeizaam verworven klanten, weer zullen wegloopen, zal zijn prijs dan op f 0.85 stellen en zoolang zullen de beide concurrenten elkander blijven onderbieden tot een prijsniveau van f 0.80 is bereikt en daarmede zullen zij dan elkander schaakmat hebben gezet, want f 0.80 was immers, volgens onze calculatie, het totaal van de directe kosten, de kosten dus, die voor de productie van elke eenheid product telkens weer moeten worden uitgegeven. Langzamerhand zal zich dan de afzet weer tusschen beide fabrikanten gaan verdeelen en wanneer het zoover is gekomen, dat ieder van hen weer een productie heeft van 50.000 stuks, dan zijn zij net zoover als toen zij begonnen, met dat verschil, dat zij beiden met een enorm verlies te kampen hebben.

Wij zien dus, dat het cadeaustelsel, wanneer het in een bepaalde tak van handel of industrie zijn intrede doet, steeds aanleiding geeft tot het ontstaan van een fatale race tusschen de verschillende ondernemers, die tezamen de bedrijfstak vormen, een race die pas eindigt, wanneer de prijs van het door hen verkochte artikel is teruggedrukt tot het niveau van de differentieele kosten. Het kwaad, dat door het cadeaustelsel wordt veroorzaakt, beperkt zich hiertoe echter niet, het grijpt dieper en tast ook de bedrijven aan van hen, die van de productie en van den nor-

malen verkoop van het artikel, dat thans als cadeau wordt verstrekt, hun beroep maken. Een voorbeeld moge hier ter verduidelijking dienen.

Een bekende fabriek van zeepoeder gaf eenige jaren geleden, bij ieder pakje zeepoeder, een alpacca theelepeltje cadeau en zoodanig werd deze attractie door het koopende publiek op prijs gesteld, dat deze zeepoedersoort al spoedig haar weg vond in tienduizenden gezinnen. In arbeiderskringen kregen de lepeltjes een plaats op de theetafel; bij de beter gesitueerden verhuisden zij naar de keuken, of werden misschien aan de dienstbode cadeau gegeven, maar hoe dat ook zij, in ieder huisgezin werd er een nuttige aanwendingsmogelijkheid voor gevonden. De gratis verspreiding van de enorme kwantiteiten alpacca lepeltjes moest uit den aard der zaak een sterke druk uitoefenen op de normale vraag naar lepeltjes van ongeveer gelijke kwaliteit en de winkelier, die van den normalen verkoop van dit artikel zijn beroep maakte, ondervond daarvan de schade. Zijn afnemers bleven weg, zijn omzet liep terug, zijn verlies steeg en het ergste van alles was, dat tegen de ziekte, waardoor zijn bedrijf was aangetast, geen enkel kruid was gewassen. Want of hij nu al probeerde zijn bedrijf zoo economisch mogelijk te leiden, of hij er in slaagde zijn kosten tot het minimum te reduceeren, om daardoor sterk concurrerend te kunnen optreden, hij kon er natuurlijk nooit in slagen zijn artikel cadeau te geven en daarom stond hij volslagen machteloos in den strijd tegen den vreemden indringer op zijn terrein, die dat wel kon.

Wanneer men zich nu realiseert, welke enorme hoeveelheden producten thans jaarlijks, als toegift-artikelen worden verspreid, dan is het duidelijk hoezeer daardoor den normalen handel in deze artikelen wordt gedupeerd. Het is speciaal deze irreele concurrentie, welke, in onze oogen, het cadeaustelsel stempelt tot den meest onsympathieken vorm van prijsbederf en wij meenen dan ook dat, voor de beoordeeling van de vraag, of terzake van het cadeaustelsel al dan niet van overheidswege dient te worden ingegrepen, deze zijde van het probleem in het volle licht behoort te worden gesteld.

Wanneer één der groote warenhuizen aan zijn cliëntèle, tijdens het ochtendbezoek aan de magazijnen, gratis een kop koffie en tijdens het middagbezoek gratis een kop thee aanbiedt, dan is dat inderdaad een zeer doeltreffende reclame. Want terwijl eenerzijds het gebodene voor het winkelend publiek een zeer gewaardeerde verkwikking beteekent, zijn anderzijds de kosten, welke daaraan voor het betreffende warenhuis zijn verbonden, uiterst gering. Enkele jonge meisjes, die met het schenken worden belast, een paar pond koffie en een paar pond thee per dag, wat schade door breuk, ziehier het totaal van de kosten, dat deze reclame met zich brengt. Een zeer geringe omzetverhooging zal dus reeds voldoende zijn om dekking voor deze kosten te vinden en in het licht van deze feiten moet wel worden toegegeven, dat de directie van deze onderneming, door deze reclame-actie, de belangen van haar bedrijf zeer zeker heeft gediend. Maar waar leidt dit alles heen? Hoe moet het gaan met de café's, de lunchrooms en de cafetariabedrijven, wanneer deze gratis koffieschenkerij meer uitgebreide toepassing gaat vinden. Normale afweermiddelen tegen deze volkomen irreele concurrentie van buiten af bestaan er immers niet en met angst vraagt men zich af, of het nog eenmaal zoover komen zal, dat als laatste redmiddel, aan de cafébezoekers bij ieder kop koffie, als attractie, gratis een heeren- of dameszakdoek, naar keuze wordt aangeboden.

Laat ons thans verder bezien, welchen invloed het cadeaustelsel uitoefent op de industrie, waar de cadeau-artikelen worden vervaardigd. Houden wij ons aan het voorbeeld van de cadeulepeltjes, dan lijkt het op het eerste gezicht alsof de bestekwarenfabrieken ten eerste zijn gebaat bij de massale productie

van de lepels, welke als toegiftartikel moeten dienen, maar wanneer men op de zaak wat dieper ingaat, blijkt deze oppervlakkige beschouwing reeds dadelijk onjuist te zijn. Het is immers zonder meer duidelijk, dat de cadeaugevende fabrikant, die de groote orders heeft te vergeven, niet bereid is daarvoor een normalen prijs te betalen en dat behoeft zij ook niet te doen, want in de prijsonderhandelingen, welke worden gevoerd, verkeert hij in een zeer sterke positie. Hij zal er immers den fabrikant, die voor de vervaardiging van de cadeaux in aanmerking komt, op kunnen wijzen, dat het hier een massa-order betreft, welke als *supplétoire* productie moet worden beschouwd en dat daarom de geheele opbrengst, na aftrek van de directe kosten, welke speciaal ten behoeve van deze order moeten worden uitgegeven, als winst tot uiting zal komen.

Als vaststaand kan dan ook worden aangenomen, dat de prijs, waarvoor de order tenslotte wordt afgesloten, niet veel hooger zal zijn dan het bedrag van de directe kosten. Wij wezen er hiervoren reeds op, dat het cadeaugeven van enkele honderd duizenden lepeltjes een ernstige daling van de normale vraag naar lepeltjes van ongeveer gelijke kwaliteit moet veroorzaken en hoewel het dus juist is, dat de fabrikant, die de opdracht tot vervaardiging van de cadeau-order uitvoert, zich in de voordeelen van een extra productie kan verheugen, bestaat er toch maar weinig aanleiding om over dezen gang van zaken te juichen. Want tenslotte komt toch de geheele transactie hierop neer, dat een individueele fabrikant een aanvullingsorder, tegen zeer lagen prijs, heeft weten te verkrijgen, waartegenover de betreffende industrie in haar geheel beschouwd haar normale loonnende afzet met een ongeveer gelijke kwantiteit ziet verminderen.

Gezien van het gezichtspunt van de geheele industrie heeft dus eigenlijk slechts een omruil plaats gehad van winstgevende productie, in aanvullingsproductie, tegen zeer lage prijzen. Het moge dus waar zijn, dat de fabrikant, die de order verkrijgt, daarmee een oogenblik gebaat is, maar evenzeer staat vast, dat aan de bedrijfstak een ernstig nadeel is toegebracht, waarvan tenslotte alle ondernemers, die tezamen de bedrijfstak vormen, straks de schade zullen ondervinden. En juist omdat dat nu zoo is, kan men zich afvragen, of de ondernemer, aan wien de uitvoering van de order is opgedragen, niet beter had gedaan de levering tegen een zoo lagen prijs te weigeren, omdat hij bij eenig nadenken toch zelf kon inzien, dat het voordeel, dat hij kon bereiken, slechts tijdelijk was en dat de schade, die hij door aanvaarding van de order aan de bedrijfstak en daardoor uiteindelijk ook aan zichzelf toebrecht, een blijvend karakter zou dragen.

Bij de beantwoording van deze vraag stuiten wij wederom op de disharmonie tusschen het belang van den individueelen ondernemer en het belang van de bedrijfstak, waarvan hij deel uitmaakt, een disharmonie, welke zich in den geheel ongeordenden concurrentiestrijd steeds feller begint af te teekenen. Want wanneer de fabrikant, wien de order werd aangeboden, de uitvoering daarvan had geweigerd, zou zeker één van zijn binnenlandsche of buitenlandsche concurrenten gereed staan zijn plaats in te nemen. De schade, welke aan de bedrijfstak wordt toegebracht, zou in dat geval toch niet worden vermeden en het eenige gevolg van de weigering zou zijn, dat aan den weigerenden fabrikant ook nog het tijdelijk voordeel zou ontgaan, dat de massa-order hem kan brengen. In het belang van zijn onderneming is dus de fabrikant, wien de order wordt aangeboden, verplicht die te aanvaarden, ook al weet hij, dat hij daardoor aan de belangen van de bedrijfstak, waarvan hij zelf deel uitmaakt, ernstig afbreuk doet.

Ons resteert thans nog het vraagstuk te bezien vanuit het gezichtspunt van den consument. Zijn het dan tenslotte de consumenten, die zijde spinnen bij

de prachtige cadeaux en de abnormaal lage prijzen van allerhande artikelen; prijzen, welke zoo slecht zijn, dat zij den fabrikant en den handelaar nog maar nauwelijks eenige vergoeding laten tot dekking van hunne constante kosten? Ook dit kan natuurlijk het geval niet zijn. Iedere vorm van prijsbederf leidt immers tot het ontstaan van steeds grooter wordende verliezen in handel en industrie, waardoor een zware druk op het bevolkingsinkomen wordt uitgeoefend, die de koopkracht terneer drukt. Wat hiervan voor den consument de gevolgen zijn, is niet moeilijk te raden. Vóór de winkeluitstallingen zal hij zich kunnen verlustigen in de ongekend lage prijzen van alle artikelen en de prachtige cadeaux, welke daarbij nog worden verstrekt, maar in den winkel zal hij niet komen, om den eenvoudigen reden, dat hij niet over het inkomen beschikt om zijn kooplust te kunnen bevredigen.

Uit het vorenstaande blijkt dus, dat het cadeaustelsel aan geen enkele groep van de bevolking voordeel brengt en het is dan ook begrijpelijk, dat onder leiding van het Nationaal Comité tot Beteugeling van het Cadeaustelsel, velen zich hebben aaneengesloten om de Regeering ertoe te brengen, door wettelijke maatregelen de afschaffing van het cadeaustelsel te bewerkstelligen. Ongetwijfeld zou dit een besluit van groote beteekenis zijn, maar toch mag men de draagwijdte ervan niet overschatten. Het cadeaustelsel toch is niet anders dan een op den voorgrond tredende vorm van prijsbederf en wanneer dan ook een verbod tot het doen van cadeau-aanbiedingen zou worden uitgevaardigd, beteekent dat nog geenszins, dat daardoor het algemeen prijsbederf zou worden bestreden. Als onmiddellijk gevolg van een dergelijk verbod zou ongetwijfeld een meedoogenlooze prijzenstrijd worden ontketend, waarin de strijdende partijen niet zullen rusten voor dat de prijzen zijn teruggedrukt tot het niveau van de differentieele kosten, zoodat wij, zij het dan ook in anderen vorm, weer voor hetzelfde euvel van de duurzaam verliesbrengende productie komen te staan. Wanneer wij ons desalniettemin scharen in de gelederen van hen, die van een radicale afschaffing van het cadeaustelsel verbetering verwachten, dan doen wij dat vooral omdat daardoor een einde zou komen aan de irreele concurrentiemethoden welke, wij zeiden het reeds, het cadeaustelsel stempelen tot een bijzonder onsympathieke vorm van prijsbederf.

J. GROOT.

#### AANTEKENINGEN OVER DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN CURAÇAO. <sup>1)</sup>

In de Caraïbische Zee ligt een stukje Nederlandsch gebied, dat in de laatste 15 jaar een merkwaardige en snelle bloei heeft beleefd. Dit stukje Nederland is Curaçao, waarvan Minister Colijn kon zeggen, dat het is: „het eenige lichtpunt in de crisis.”

Oost-Indië dankt zijn beteekenis aan de vruchtbaarheid van den bodem, de uitgestrektheid, de talrijke bevolking en de minerale rijkdommen. Niets van dit alles bezit Curaçao. Het is klein, dor, en wordt slechts door een handvol menschen bewoond. Zijn beteekenis ontleent het aan de economisch-strategisch gunstige ligging en gesteldheid. Het bezit schitterende natuurlijke havens en is zeer centraal gelegen temidden van de Caraïbische landen. Van de uitzonderlijk gunstige economisch-strategische positie hebben de petroleumraffinaderijen, die zich op het hoofdeiland en op Aruba vestigden, zeer groot profijt kunnen trekken.

Het is echter niet de eerste keer, dat de gunstige ligging van Curaçao het eiland tot middelpunt van handel of (en) verkeer heeft gemaakt; het heeft sinds

<sup>1)</sup> Men versta onder „Curaçao” in dit verband voornamelijk het gelijknamige hoofdeiland; vele opmerkingen gelden echter tevens Aruba, waarover ook afzonderlijk zal worden gesproken, en enkele Bonaire.

de inbezitneming door de Nederlanders meer dan één bloeiperiode beleefd.

De bekendheid van Curaçao in Nederland is nooit bijster groot geweest. Den laatsten tijd hoort men er iets meer van in verband met de vestiging der raffinaderijen; de mogelijkheden echter, die het biedt als steunpunt voor Nederland in Latijnsch-Amerika, schijnt men hier in het geheel niet te beseffen. Het is te betreuren dat Nederland, temidden van de jonge Caraïbische landen een zoo uiterst gunstig gesitueerde kolonie bezittend, niet eens de moeite neemt de mogelijkheden, die hierdoor geboden worden, althans eens te bestudeeren. De uitzending van een handelsmissie naar Zuid-Amerika zal dan ook binnenkort verwerkelijkt worden, zonder dat zelfs de minste aandacht gewijd is aan het zoo voor de hand liggende idee Curaçao's innige verbindingen met de Caraïbische landen te benutten voor een poging tot penetratie in het jonge en potentieel zoo rijke gebied.

De Nederlandsche ondernemers en zakenlieden hebben de ontwikkeling van het gebiedsdeel Curaçao bijna geheel aan vreemdelingen overgelaten; óók van het laatste fenomenale bloeitijdperk hebben (behalve de Nederlanders, die door de Bataafsche werden uitgezonden) meerendeels vreemdelingen geprofiteerd. Welk een eigenaardige toestand in een tijd, waarbij het méér dan ooit dringend noodzakelijk is, de Rijks-gedachte te verstevigen; gezwegen van de nijpende noodzaak te woekeren met alle mogelijkheden tot economische expansie.

De schrijver hoopt, o.a. mede door deze korte bijdrage over de conjunctuur van Curaçao, bekendheid te geven aan en belangstelling te wekken voor de economische beteekenis van Nederland's voorpost in de Caraïbische Zee, opdat men eindelijk kome tot een ernstig onderzoek aangaande de hiermee samenhangende problemen, die zonder twijfel voor Nederland van het grootste gewicht zijn. <sup>2)</sup>

Curaçao, in 1634 slechts door enkele honderdtallen Indianenfamilies en een gering aantal Spanjaarden bewoond, werd in dat jaar door Van Walbeek voor de West-Indische Compagnie in bezit genomen. De bedoeling van de inbezitneming was aan de Nederlandsche koopvaardij- en oorlogsvloot een steunpunt te verschaffen in West-Indië.

De gunstige ligging en de prachtige havens van het hoofdeiland (de voornaamste haven, de St. Annabaai, is zeer diep, ruim en beschut gelegen) verleende het herhaaldelijk beteekenis als handelscentrum. Vóór 1900 vertoont de conjunctuurcurve van Curaçao dan ook drie hoge „conjunctuurbergen” en één lagere.

1e bloeiperiode; tweede helft 17de eeuw, begin 18de eeuw.

Het eiland werd na het midden der 17de eeuw een belangrijke markt voor de slaven, die door de West-Indische Compagnie van de Afrikaansche Goudkust werden gehaald. <sup>2)</sup> Deze werden vanuit Curaçao gedistribueerd naar de omliggende Spaansche, Fransche en Engelsche koloniën. <sup>3)</sup>

Behalve dit verkreeg Curaçao groote beteekenis als smokkelcentrum, van waaruit de verboden uitruil <sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> Een uitvoerige verhandeling over de economische beteekenis van Curaçao voor Nederland zal waarschijnlijk binnenkort door den schrijver worden uitgegeven onder den titel: „De beteekenis voor Nederland van een Economisch-Technologisch Instituut op Curaçao”.

<sup>2)</sup> De W.I. Compagnie had officieel het monopolie voor den aanvoer in West-Indië, daar zij in 1662 van een Madrileensche onderneming het door den Spaanschen Koning uitgegeven „Asiento” had gekocht. In de jaren 1669 en 1670 werden 9000 slaven op Curaçao aangevoerd.

<sup>3)</sup> Ook het bovenwindsche eiland St. Eustatius, tot het gebiedsdeel Curaçao behorende, had groote beteekenis als centrum voor de slaven- en goederenhandel.

<sup>4)</sup> Bij den Vrede van Munster verkreeg Nederland het recht om met de Spaansche koloniën in Amerika handel te drijven; behoudens deze uitzondering echter mochten de koloniën slechts handel drijven met de respectieve moederlanden.

plaats vond van Engelsche, Spaansche, Fransche en Hollandsche goederen. Via Curaçao gingen naar Britsch-Noord-Amerika en Britsch-West-Indië: rum (van Martinique), zout (van Bonaire en Curaçao), suiker (voor wederverhandeling naar Engeland uit de Fransche koloniën), slaven (aangevoerd door de Hollandsche halers); naar alle zijden werd gedistribueerd het hout, de levensmiddelen, bouwmaterialen en werkdieren, die men van Noord-Amerika haalde, en de slaven.

In 1731 staakte de W.-I.-Compagnie de slavenaanvoer, omdat zij de concurrentie met de Engelschen niet meer kon volhouden. Het is niet te verwonderen, dat Curaçao, verstoken van een bedrijf, dat niet alleen direct voordeel bracht, echter ook secundair de goederenhandel begunstigde, en door het vertier indirecte winsten afwierp, een tijdperk van slapte tegemoet ging, waartoe overigens ook de politieke toestand omstreeks 1750 medewerkte.

*2e bloeiperiode.* Deze valt gedurende den zevenjarigen oorlog tusschen Engeland en Frankrijk: 1756--1763. Voor de Fransche koloniën was de weg naar het moederland afgesneden. Curaçao deed voor de Franschen dienst als depôt voor oorlogsmateriaal, levensmiddelen, enz., tevens als een afzetmarkt, waar zij hun koloniale producten konden verkoopen.

*3e bloeiperiode.* Deze valt omstreeks 1780.

Ook nu werd de welvaart veroorzaakt door de gunstige centrale ligging, waardoor in buitengewoon sterke mate profijt kon worden getrokken van de stremming van het handelsverkeer tusschen Engeland en het rebelleerende Noord-Amerika (vrijheidsoorlog 1775--1782). De Curaçaoënaars verschafften den opstandelingen zoowel Europeesche als tropische producten (deze laatste konden niet meer van de Britsche eilanden betrokken worden). Een goudstroom vloeide binnen door de levering van krijgsbehoeften, kleeren, werktuigen, suiker, zout, thee, rum, enz. Bovendien werd het handelsverkeer en het vertier gestimuleerd, doordat de koopvaarders der oorlogvoerende partijen aan het neutrale Curaçao de voorkeur gaven boven de eilanden van hun eigen nationaliteit, daar zij in en bij onze havens veiliger waren voor kapers.<sup>1)</sup>

Een *vrij gunstige periode*, vooral gunstig vergeleken bij de zeer slechte jaren omstreeks 1800 en 1900, beleeft Curaçao omstreeks het midden van de 19de eeuw.

Na de zelfbevrijding van Noordelijk Zuid-Amerika ontwikkelde de handel met deze gebieden zich gestadig, ondanks herhaalde tegenslagen.<sup>2)</sup> In 1851 kwam zelfs tusschen Venezuela en Nederland het z.g. handelsmodusvivendi (wederzijdsche meestbegunstiging) tot stand, dat echter in 1869 werd opgezegd.

Curaçao werd een depôt voor Venezuela; de detailisten in dit land gewenden zich er aan hun voorraden aan te vullen bij de Curaçao'sche groothandelaren.

Een zwaren klap voor Curaçao bracht in 1881 het decreet van president Guzman Blanco, waarbij werd bepaald, dat van alle goederen van de Antillen afkomstig, 30 pCt. additioneele rechten zou worden geheven. Gelukkig werden op de Antillen overgescheept, niet-vrijgemaakte goederen, niet door den maatregel

<sup>1)</sup> Behalve Curaçao profiteerde ook de bovenwindsche bezitting St. Eustatius bijzonder van de krijgsverrichtingen tusschen Engeland en Noord-Amerika. Z66 levendig was daar het handelsverkeer, en zulke geweldige winsten werden er gemaakt, dat het eilandje den bijnaam kreeg van „The Golden Rock”.

<sup>2)</sup> Ettelijke malen bestond een gespannen verhouding tusschen Venezuela en Curaçao. Bij de voortdurende omwentelingen was het eiland steeds een broeinest van samenzweersers. De regeerende partijen eischten van Curaçao maatregelen tegen de politieke uitgewekenen, die tegen het asylrecht indruischten. Curaçao moest deze maatregelen doorgaans weigeren, welke weigeringen dikwijls vexatoire maatregelen van de tegenpartij ten gevolge hadden.

getroffen. Waarschijnlijk was de bedoeling van het decreet, dat ten huidigen dage nog van kracht is, in Venezuela een eigen stand van groot-importeurs tot ontwikkeling te brengen.

Op deze plaats zij opgemerkt, dat, in scherp contrast met Suriname, de slavemanicipatie in 1863 voor Curaçao geen belangrijke economische gevolgen had: immers de landbouw had er nooit een belangrijke functie vervuld.

In de prille aanvang van de 20ste eeuw stond Curaçao er slecht voor. Allengs echter nam de betekenis toe van de St. Annabaai als bunkerhaven voor het snel uitbreidende en steeds frequenter bevaren scheepvaartnet.

De schitterende gelegenheid tot meren, direct aan de kade, maakte de St. Annabaai tot een ideale aanloophaven om snel en goedkoop brandstof in te nemen. Het toenemend verkeer van groote zeeschepen begunstigde den handel ook op andere wijze: de verkoop van proviand, alcoholische dranken, kleeding, parfums en snuisterijen (lage invoerrechten!) werd een factor van niet te onderschatten belang. De laad- en losloonvormden een niet onbelangrijke bron van inkomsten voor het werkvolk.

In 1915 werd op Curaçao den grondslag gelegd voor een tijdperk van bloei, zooals nog nooit in zijn geschiedenis was voorgekomen. Op het eiland Asiento in het Schottegat (St. Annabaai) werd door de Bataafsche Petroleummij. een begin gemaakt met den bouw der raffinaderijen voor de verwerking der Venezolaansche petroleum. In Augustus 1918 werd met de destillatie een aanvang gemaakt en in de daaropvolgende jaren groeide het bedrijf uit tot de eerste raffinaderij ter wereld. De vestiging op Asiento dijde uit tot een stad op zich zelf, met eigen winkels, hotel, tennisbanen, enz., aan welk complex in 1929 den naam Emmastad werd toebedeeld. Het aantal arbeiders bedroeg in dat jaar niet minder dan 8500.

Inmiddels hadden ook Amerikaansche maatschappijen, die in Venezuela boorden, de oogen gericht op onze benedenwindsche eilanden. In 1924 stationeerde de Lago-Oil and Transport Co. bij Aruba een tank-schip voor de levering van stookolie aan schepen; in 1928 begon deze maatschappij met de destillatie. De Arend Petroleum Co. maakte eveneens in 1928 met de raffinage op Aruba een aanvang. Met verbluffende snelheid had de expansie der Arubaansche bedrijven plaats; binnen een luttel aantal jaren hadden zij tezamen het Curaçao'sche welhaast overtroffen.

De snelle stijging van de hoeveelheid op Curaçao en Aruba aangevoerde en verwerkte petroleum wordt in tabel I duidelijk in het licht gesteld. Uit de cijfers van deze tabel is ook het verblijdende verschijnsel af te leiden, dat de groote daling van de waarde der petroleumproducten niet parallel is gegaan met een daling van eenige betekenis wat betreft de hoeveelheid: na een lichte inzinking volgde een nieuwe stijging.

Tabel I	Verwerkt		Aangevoerd		Invoer eil. Curaçao	
	Jaar	Curaçao mill. ton	Aruba mill. ton	Aruba mill. ton	Petroleum mill. gulden	
1920 ..		0.09				4.2
1923 ..		0.4				17.1
1926 ..		2.6	0.9			77.4
1929 ..		7.1	6.1			204
1930 ..		7.4	7.2			226
1931 ..		6.3	6.6			100
1932 ..		6.0	6.5			72
1933 ..		—	7.0			—
1934 ..		7.0	8.4			75

Was Curaçao sinds de groote ontwikkeling van de stoomvaart reeds een belangrijk bunkerstation geweest (voor kolen), de aanwezigheid van stookolie vergrootte deze belangrijkheid aanzienlijk. De scheepvaartbeweging nam geweldig toe; ook vele toeristen-



schepen namen Curaçao in hun reisplan op. Alras kon de St. Annabaai de overvloed van schepen niet verzwelgen, zoodat de Caracasbaai als tweede haven van betekenis werd. Curaçao is nu de 8ste of 9de wereldhaven (2 maal de tonnage van Amsterdam).

De ontwikkeling van het scheepvaartverkeer, primair door de voortdurende stijging van de hoeveelheid aan- en afgevoerde petroleum en petroleumproducten, secundair, doordat steeds meer schepen Curaçao en Aruba in hun vaarroute opnamen om stook- en dieselolie in te nemen, wordt in tabel II gedemonstreerd.

Jaar	Aantal stoomschepen		Netto inhoud (mill. tonnen)*	
	Curaçao	Aruba	Curaçao	Aruba
1923 ..	1470	11	4.2	0.008
1926 ..	2914	597	14.9	2.5
1929 ..	5278	3085	28.9	15.7
1930 ..	5473	3720	30.2	19.3
1931 ..	4646	3433	27.6	17.9
1932 ..	4516	3235	26.8	17.3
1933 ..	4824	3413	28.6	19.0
1934 ..	4874	3739	28.9	22.0

\*) Van het tonnage voor Curaçao behoort pl.m. 60—65 pCt. aan de petroleumtankschepen; van het aantal is dit 70—75 pCt.

De betekenis als bunkerstation voor kolen is inmiddels zoo goed als geheel verdwenen.<sup>1)</sup> In 1934 werd slechts voor 250.000 kg steenkool gebunkerd, ter waarde van f 3300, tegen een milliard liter petroleumproducten ter waarde van f 10 miljoen.

Reeds werd gezegd, dat vele toeristenschepen Curaçao in hun vaarroute opnamen („wintercruises” van de Noord-Amerikaansche reisbureaux). De crisis heeft de frequentie van het toeristenbezoek natuurlijk geen goed gedaan. In 1934 werd Curaçao echter toch nog 38 maal door speciale toeristenbooten bezocht, die pl.m. 16.000 bezoekers aanbrachten.

Een beeld van het reizigersverkeer geeft tabel III.

Jaar	Aantal reizigers Curaçao-eiland		
	aangekomen	vertrokken	transito
1923 ..	8441	8781	9390
1926 ..	20652	17184	27993
1929 ..	31677	25202	20833
1932 ..	12932	13926	23473
1933 ..	12650	12599	29953
1934 ..	13784	13085	31270

Het drukke scheepvaartverkeer en het groote aantal reizigers, kwam den handel natuurlijk zeer ten goede. Men koopt graag op Curaçao, omdat vele goederen door de lage invoerrechten<sup>2)</sup> zeer goedkoop zijn. Een levendige handel bestaat in proviand, spiritualiën, parfums, manufacturen (vooral zijde), en alerhande luxe-artikelen.

Ook de toevloed van Europeesche employé's en het vrij sterk verhoogde loonpeil der lagere werkkrachten werkten zeer stimulerend op den handel. Uit alle oorden der wereld vestigden zich dan ook kooplieden op Curaçao; het eiland werd een staalkaart van ras-

<sup>1)</sup> In dit verband zijn de cijfers van de hierbij gevoegde tabel zeer interessant. Deze geven aan hoe snel het gebruik van diesel- en stookolie op de schepen is toegenomen, ten koste van het gebruik van steenkool.

Energiebron	% Wereldtonnage	
	1914	1936
Kolen	88.84	49.10
Stookolie } (stoomschepen) .....	2.65	30.38
Dieselolie (motorschepen) .....	0.45	18.89
Wind (zeilschepen) .....	8.06	1.63

<sup>2)</sup> Curaçao werd in 1828 tot vrijhaven verklaard. Hoewel aan dit beginsel niet altijd de hand is gehouden; zijn de invoerrechten op een groot aantal goederen buitengewoon laag te noemen.

sen, zooals men wellicht nergens ter wereld bonter zal aantreffen.

De bloei van den handel wordt gekarakteriseerd door de cijfers, die in tabel IV gegeven zijn.

Jaar	Invoer fob. waarde mill. guldens	
	Curaçao <sup>1)</sup>	Curaçao + Aruba <sup>2)</sup>
1917 ..	5.4	—
1920 ..	11.5	—
1923 ..	11.0	—
1926 ..	26.3	—
1929 ..	51.6	38.1
1930 ..	31.2	37.9
1931 ..	14.3	21.4
1932 ..	9.5	—
1933 ..	10.5	—
1934 ..	11.5	± 15.0

<sup>1)</sup> Waarde van de ingevoerde petroleum afgetrokken, echter niet van machinerieën en materialen voor de raffinaderijen.

<sup>2)</sup> Waarde van de ingevoerde petroleum, *zooowel als* van de materialen en machinerieën voor de raffinaderijen, afgetrokken.

Voor Aruba alleen bedroeg de invoer (f.o.b. waarde) in 1934 (zonder petroleum, machinerieën en materialen voor de raffinaderijen) pl.m. 4.5 mill. gulden; wat voor een plaatsje met nog geen 19.000 inwoners, zonder toeristenverkeer en in acht genomen het bijzonder lage internationale prijspeil (38 pCt. van 1929), rijkelijk veel is.

Een index voor het welvaartspeil is eveneens de opbrengst van de inkomstenbelasting, waarvan tabel V een beeld geeft.

Jaar	Opbrengst inkomstenbelasting × 1000 gulden	
	Curaçao	Aruba
1924 ..	233	2.8
1928 ..	325	7.2
1929 ..	784	115
1930 ..	852	190
1931 ..	800	702
1932 ..	846	934
1933 ..	Samen ..... 1136	

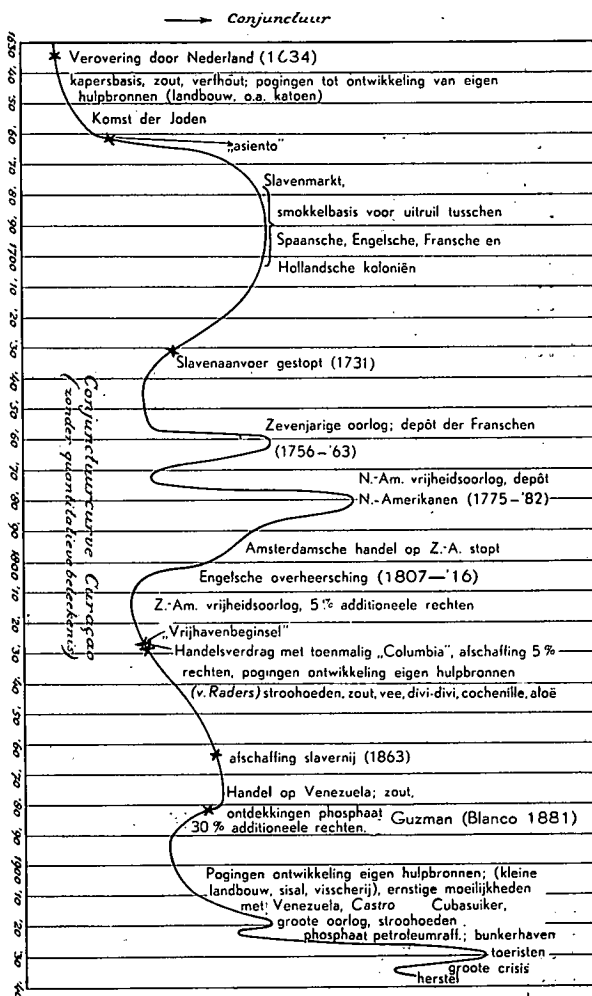
Door den toevloed van lagere werkkrachten (Venezolanen, Portugeezen en menschen van de nabijgelegen eilanden), employé's en kooplieden, is het zieleental op Curaçao en Aruba natuurlijk sterk gestegen, zooals tabel VI laat zien, een stijging, die door de crisis nauwelijks werd geremd.

Jaar	Sterkte bevolking	
	Curaçao	Aruba
1910 ..	30.930	9.049
1920 ..	34.021	8.934
1923 ..	35.083	8.785
1926 ..	38.781	9.206
1929 ..	44.344	13.450
1932 ..	47.473	16.757
1933 ..	50.276	17.614
1934 ..	52.796	18.975

De verhoogde welvaart uitte zich, behalve in de bovengenoemde feiten, ook in een verschuiving in de bezetting der beroepen. Landbouw en veeteelt, die door de dorheid van de eilanden aan hare beoefenaars slechts een schamel bestaan kunnen waarborgen, werden verlaten voor het veel beter betaalde werk bij de petroleumraffinaderijen. Tabel VII geeft hierover eenige cijfers.

Jaar	Curaçao + Aruba		
	Aantal inwoners	Aantal landb.	% landb. tot bevolk.
1910 ..	39979	4029	10,0
1920 ..	42955	3362	7,8
1930 ..	57794	1872	3,3

Voor het gemakkelijke overzicht is hierbij een grafiek opgenomen, die de bloei- en vervaltijdperken van Curaçao in beeld brengt.<sup>1)</sup>



In het bovenstaande komt voldoende tot uiting, dat de bloeitijdperken van Curaçao nooit berust hebben op de eigen voortbrengselen van het gebiedsdeel. Dat wil niet zeggen, dat deze voortbrengselen er in het geheel niet zijn, of geweest zijn; een zeer belangrijke bijdrage tot den bloei hebben zij echter nooit geleverd. Tot deze voortbrengselen hebben behoord: zout, dividivi, stroohoeden, aloë, oranjeschillen, goud, en behoort nog, de fosfaat.

Uit het bovenvermelde valt af te leiden, dat Curaçao op het oogenblik een belangrijk centrum is in de Caraïbische Zee, waar draden samenkomen uit alle oorden ter wereld, waar bovendien een bijzondere toestand geschapen is door de aanwezigheid van zeer goedkope brandstof.

In verband met deze feiten rijzen heel wat problemen, die de aandacht overwaard zijn. Kan Curaçao de springplank zijn voor de Nederlandsche fabrikanen om hun export naar de Caraïbische landen uit te breiden, voor de Nederlandsche ondernemers om er te speuren naar opdrachten voor groote werken, voor de Nederlandsche technici en organisatoren om te trachten geïnteresseerd te worden bij de industriali-

<sup>1)</sup> Bij het samenstellen van de grafische voorstelling is niet getracht een of ander indexcijfer te berekenen, deze als maat aan te nemen en op de ordinaat af te zetten. De bedoeling is niet anders dan op globale, echter overzichtelijke wijze, het, uiteraard vrij subjectieve, oordeel weer te geven over de bloei- en vervaltijdperken van Curaçao, zooals die blijkt uit de geschriften van hen, die zich met de historische beschrijving van het eiland hebben bezig gehouden. Het pretendeert dus niet meer, dan langs grafische weg samen te vatten, hetgeen anders met omhaal van woorden, niet minder subjectief, echter veel onoverzichtelijker, medegedeeld had moeten worden.

satie van deze landen? Zijn er op Curaçao, behalve de petroleumraffinaderijen ook andere industrieën mogelijk ter verwerking van grondstoffen uit de Caraïbische landen, en zijn bijzondere maatregelen te treffen ter bevordering van het toeristenverkeer en ter verhooging van Curaçao's betekenis als handelscentrum? (zie noot 1 blz. 701, 2e kolom).

Belangrijke problemen te over, waarvan men echter hier het bestaan zelfs niet schijnt te vermoeden, en die, aan de orde gebracht, bijna niemand in Nederland ook maar in het minst schijnen te interesseeren.

Dr. Ir. P. COHEN HENRIQUEZ.

#### DE ZOGENAAMDE EQUIVALENTIE VAN DEVALUATIE EN LOONSVERLAGING.

In de strijd der meningen omtrent de juiste depressiepolitiek wordt meermalen betoogd, dat er weinig essentieel verschil bestaat tussen het middel der devaluatie en dat der loonsverlaging. Het essentiële van de devaluatie, zo wordt betoogd, is de verlaging (in goud) van de Nederlandse productiekosten en die wordt door loonsverlaging ook verkregen, waar de lonen toch een zeer belangrijk deel van de productiekosten en vooral van de directe productiekosten uitmaken. Deze redenering is slechts onder grote reserves juist, en deze reserves maken het er uit voortspuitende advies voor politiek op korte termijn zelfs van zeer twijfelachtige waarde.

Een eerste belangrijke reserve is deze, dat de redenering voor veranderingen op den duur geldt en daarentegen voor veranderingen op korte termijn slechts geringe geldigheid bezit. Allerlei prijzen zullen als gevolg van een loondaling eerst na lange tijd worden verlaagd, terwijl een devaluatie deze daling met één slag doorvoert. Aan dit voorbeeld, dat wellicht nergens zo frappant opgaat als bij de huren, ziet men reeds hoe groot het verschil tussen de twee methoden van depressiebestrijding is.

Een tweede aspect van dezelfde omstandigheid is, dat het, op korte termijn zeker, een groot verschil maakt of men aan het gezamenlijke in gulden gemeten prijzensysteem een *neerwaartse* dan wel een *opwaartse* beweging meedeelt. De loonsverlaging doet het eerste, de devaluatie het laatste en deze is daardoor in staat om de houding van afwachten bij dalende prijsstructuur om te zetten in een activering, die bij stijgende prijsstructuur gewoonlijk optreedt. Nu kan men betogen, dat dit op het zelfbedrog van de „money illusion” berust, of op een onjuiste wijze van calculeren, doch daarom gaat het momenteel niet. Het gaat er alleen maar om, hoe het bedrijfsleven reageert, terecht of ten onrechte; dat bepaalt nl. wat er (op korte termijn) gebeurt.

Een derde aspect van dezelfde omstandigheid is, dat devaluatie betekent een verlaging ook van de rentebedragen en hoofdsommen (in goud ten minste, en weer op korte termijn). Een verlaging van renteinkomen heeft dit verschil met een loonsverlaging, dat zij zich niet ten volle in mindere vraag naar goederen omzet, zoals een verlaging van looninkomen. Immers van het renteinkomen wordt een deel gespaard en een verlaging van het renteinkomen zal daarom ten dele ook een vermindering van besparingen meebrengen. Deze doet echter alweer op korte termijn, nl. in de depressie, geen kwaad. Een vermindering van vraag naar goederen doet wel kwaad.

Zodoende zijn er drie redenen, alle drie quantitief van betekenis (zoals in de details van het kort geleden door mij uitgebrachte praeadvies voor de Vereëning voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek is terug te vinden), waarom de equivalentie tussen devaluatie en loonsverlaging niet bestaat voor wat betreft hun invloed op korte termijn. Zeer goed mogelijk is, dat ze op lange termijn wel equivalent zijn; doch dat is momenteel niet belangrijk. De aangevoerde gronden kunnen wellicht begrijpelijk maken,

waarom uit de berekeningen in het zoëven genoemde praeadvies ook blijkt, dat de gevolgen van devaluatie voor de werkgelegenheid geheel anders uitvallen dan die van loonsverlaging. Ook al zijn deze berekeningen nog maar als voorlopig te beschouwen, dan tonen zij toch op zijn minst aan, dat de *mogelijkheid* bestaat van geheel verschillende gevolgen der beide maatregelen; de mogelijkheid dus, dat de veronderstelde equivalentie volkomen afwezig is.

De berekeningen, waarop gedoeld wordt, wijzen uit, dat de invloed van loonsverlaging op de werkgelegenheid zeer gering is,<sup>1)</sup> daarentegen de invloed van een devaluatie aanzienlijk. Moge deze aanwijzing van ruwe cijfers aanleiding zijn tot een nauwgezetter onderzoek.

Genève, 24 Sept. 1936.

J. TINBERGEN.

<sup>1)</sup> Nog aanmerkelijk geringer dan in het praeadvies is afgedrukt. De berekeningen betr. loonsverlaging werden eerst op het laatste moment aan de tekst toegevoegd en werden niet nagerekend, zoals het gehele verdere rekenwerk. Bij de controle, die wegens zijn tijdrovendheid niet eerder kon worden uitgevoerd, blijkt, dat er vrijwel geen grotere verbetering van de werkgelegenheid optreedt bij al dan niet toepassing van loonsverlaging. Volgens de in het praeadvies afgedrukte cijfers geldt dit onmiddellijk na de loonsverlaging niet; na herstel der rekenfout blijkt dit echter ook onmiddellijk na de loonsverlaging te gelden.

## BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

### DE DEVALUATIE IN FRANKRIJK.

Dr. H. Weichmann te Parijs schrijft ons:

De devaluatie van den Franschen Franc geeft tot drie belangrijke vragen aanleiding:

1o. de vraag naar de omstandigheden, welke tot de toch eenigszins plotseling genomen beslissing hebben geleid; 2o. de vraag naar de technische en ten slotte 3o. de vraag naar de economische draagwijdte van de monetaire beslissing.

Bij zijn uiteenzetting omtrent de omstandigheden, welke de Fransche Regeering hebben genoopt thans tot devaluatie te besluiten, heeft de Minister van Financiën er inzonderheid op gewezen, dat men erin geslaagd is die voorwaarden te scheppen, welke de Regeering steeds heeft beschouwd als een rechtvaardiging van het opgeven van de tot dusverre gevoerde valutapolitiek, dat namelijk de aanpassing van de Fransche valuta aan de belangrijkste andere valuta's in het kader van een internationale overeenkomst heeft plaats gevonden. De Minister van Financiën heeft stellig gegronde redenen voor deze opvatting, doch het is een miskennis van de dynamica der feiten, wanneer men de nu ontstane mogelijkheid tot het sluiten van een internationale overeenkomst uitsluitend als het bevrijdende moment wilde beschouwen. De steen is veeleer door de ontwikkeling gedurende de laatste dagen aan het rollen gebracht. De handhaving van de muntpariteit van den Franc was, ondanks het door de dispariteit der prijzen dreigende gevaar steeds in bijzondere mate een kwestie van vertrouwen. Deze vertrouwenskwestie stond aan het begin en niet aan het einde van het experiment-Blum. De laatste weken hebben aangetoond, dat men er niet in kon slagen dat vertrouwen te wekken, dat Minister-President Blum zelf als voorwaarde voor het slagen van zijn werk heeft genoemd. Gedurende de laatste drie weken zijn opnieuw meer dan Frs. 3 milliard uit Frankrijk weggevloeid; voor alles evenwel is gedurende de laatste dagen de positie van de schatkist buitengewoon moeilijk met het oog op den aanstaanden ultimo van de maand. Het zijn deze drie factoren, het bewustzijn van het ontbrekende vertrouwen, de ondanks de genomen restrictie maatregelen niet tegen te houden vermindering van den goudvoorraad en de moeilijkheid van de kaspositie van den Staat, welke de Regeering tot snelle actie hebben genoodzaakt. Eerst onder den druk hiervan

kwamen de reeds plaats gevonden onderhandelingen met de Vereenigde Staten en Engeland tot vaststelling van een gemeenschappelijke algemeene lijn tot een resultaat, hetwelk aan de Fransche devaluatie behalve haar nationale beteekenis thans ook het karakter van een phase eener nieuwe internationale valutaregeling geeft.

Het technische proces, zooals de Fransche Regeering het heeft gekozen, verschilt in de eerste plaats van het Engelsche voorbeeld. De Franc wordt niet, zooals destijds het Pond, losgemaakt van de goudvaluta, doch op verlaagde basis direct weder aan het goud gebonden. Anderzijds staat de nieuwe verhouding echter nog niet absoluut vast en zoo heeft Frankrijk zich ook niet bij het Belgische voorbeeld aangesloten. Door de volgens het Communiqué beoogde nieuwe stabilisatie van den Franc op basis van 1 Fr. = 43 tot 49 milligram goud met een gehalte fijn van 900/1000 tegen 65.5 milligram tevoren, verkrijgt de Regeering een devaluatiemarge, liggend tusschen 25 en 33 pCt. Men weet nog niet, of de Regeering deze marge wil gebruiken om den Franc gedurende eenigen tijd te laten uitbalanceeren. Het zou op zichzelf ook mogelijk zijn, dat het wetsontwerp reeds in een bepaald devaluatiepercentage voorziet. Het aangekondigde egalisatiefonds van 10 milliard Fr. doet echter wel verwachten, dat de Regeering niet van plan is zich onmiddellijk aan een bepaald percentage te binden.

Bij de feitelijke economische beteekenis van de genomen valutamaatregelen moet een onderscheid worden gemaakt tusschen de internationale en de nationale draagwijdte er van.

Uit *internationaal* oogpunt gaat het volgens de verklaring van de drie machten niet om overeenkomsten, aan welke men reeds het karakter van een internationale valutastabilisatie kan hechten. Zij effenen hiertoe echter wel den weg. De verklaringen van de Amerikaansche en Engelsche Regeering dat niets zal worden nagelaten om elke verwarring in den tot dusverre bereikten feitelijken evenwichtstoestand tusschen de valuta's te vermijden, vormen ongetwijfeld het beslissend element van den overigens met wellicht al te veel algemeene formuleringen voorzien tekst. Dit beteekent het vestigen van een daadwerkelijken valutavrede tusschen drie landen en de garantie, dat de Fransche devaluatie niet als aanleiding voor nieuwe monetaire acties zal dienen. Tegelijkertijd houdt de tekst van de overeenkomst een uitnoodiging in voor de andere landen, om zich bij het nieuwe valutaevenwicht aan te sluiten. Zoo geeft de door de drie machten gesloten overeenkomst inderdaad de mogelijkheid om een einde te maken aan de openlijke of latente valutaoorlogen en om te kunnen terugkeeren tot een bevrijdenden wereldeconomischen goederenruil.

In *nationaal* opzicht zullen de gevolgen van de devaluatie van den Franc vanzelfsprekend afhangen van de algemeene Fransche economische politiek. Hierbij zal een onderscheid moeten worden gemaakt tusschen de overgangsbepalingen en een eventueel verder structureel ingrijpen in het economisch leven.

Voor den overgang zal een strenge marktcontrole worden uitgeoefend, voorafgegaan door sluiting van de effecten- en goederenbeurzen. Ter vermindering van onrechtvaardige verrijking zullen voorts de goudvoorraden in beslag worden genomen en wel op basis van de oude muntpariteit, een maatregel, welke in zooverre tweesnijdend schijnt, dat hij de in het binnenland gebleven opgepote reserves der kleine kapitalisten treft, doch niet de zeer veel grootere uitgevoerde kapitalen. Tot een goudembargo is niet besloten, daarentegen zal de Bank van Frankrijk de afgifte van goud staken, en dus de verplichting tot inwisseling tegen goud opheffen.

Voorts heeft de Minister reeds een reeks wetsontwerpen of andere bepalingen aangekondigd, welke

maatregelen bevatten, die niet alleen voor den overgangstijd bedoeld zijn. Met name worde hier vermeld de preferente behandeling van de kleine renteniers en pensioentrekkers, de renteverlichtingen voor de door de openbare lichamen aangegane leeningsverzekeringen, een verlaging van den hypothecairen rentevoet tot 6.30 pCt. en het beschikbaar stellen van een bedrag van Fr. 2 milliard ten gunste van de gemeenten. De regeering is er zich zeer goed van bewust, dat zij zich thans na de devaluatie weder opnieuw voor het vraagstuk van de salarissen en de prijsbeweging geplaatst ziet. In dit opzicht werd besloten tot een aanpassing van de salarissen aan de kosten van levensonderhoud en tegelijkertijd tot een tegengaan van onrechtvaardige prijsstijgingen door gebruik te maken van de aan de Regeering ter beschikking staande volmachten betreffende de tolrechten. Daar details nog ontbreken, volstaan wij met op de beteekenis juist van dit laatste vraagstuk te wijzen.

Welke kansen biedt de voltrokken devaluatie nu voor het economisch leven van Frankrijk? Het is natuurlijk moeilijk een oordeel te vellen alvorens men de door de Regeering verder beoogde maatregelen kent. In het algemeen zal het volgende kunnen worden opgemerkt.

Ook na de devaluatie vormt de terugkeer van het vertrouwen de noodzakelijke voorwaarde voor een ommekeer van de tendens. Van den terugkeer van dit vertrouwen is de repatriëering van de uit het land gevluchte kapitalen afhankelijk. Deze kapitalen zijn zoowel voor den Staat als voor het particuliere bedrijfsleven noodzakelijk, opdat een nieuwe conjunctuurperiode in zal kunnen gaan. Nadat er geen vrees voor de valuta meer zal zijn, is feitelijk de voornaamste reden voor kapitaalvlucht en -oppotting vervallen. Niettemin dient men te denken, dat Frankrijk bijzonder gevoelig op spanningen van de buitenlandse politiek reageert en dat ook juist t.o.v. het Kabinet-Blum bepaalde politieke gevoelens in de kapitaalkrachtige kringen bestaan. Deze beide elementen kunnen een storenden invloed uitoefenen op een gunstige ontwikkeling.

Wat de positieve zijde betreft mag men in de eerste plaats op een opleving van het vreemdelingenverkeer rekenen, welk verkeer vroeger een zeer beduidende rol heeft gespeeld. Tegelijkertijd mag na de opheffing van de dispariteit der prijzen door de devaluatie op een koers van ongeveer Fr. 100 = £ 1.- en Fr. 20 = \$ 1.— een verbetering van den buitenlandischen handel worden verwacht. De nadeelige gevolgen, welke voor de prijsvorming van den invoer zijn te verwachten, spelen in Frankrijk een veel geringere rol dan zij in België, waar het economisch leven in veel sterkere mate van invoer afhankelijk was, dreigden te spelen. Dit geldt temeer, waar juist in den laatsten tijd de voorraden in sterke mate zijn aangevuld. Tenslotte moet aan Frankrijk ook in sterkere mate dan in België een jaar geleden het geval was de intusschen voortgeschreden verbetering van den wereldeconomischen toestand ten goede komen.

#### DE ECONOMISCHE POLITIEK VAN ZWITSERLAND.<sup>1)</sup>

Een medewerker uit Zürich schrijft ons.

Sedert de verwerping in 1935 van het Zwitsersche crisisinitiatief, waardoor het land aan dezelfde storingen zou zijn blootgesteld als Frankrijk thans door het experiment Blum, is de positie van de Zwitsersche valuta bevestigd. De goudvoorraad van de Nationale Bank is thans ruim Fr. 150 mill. grooter dan verleden jaar en slechts ongeveer Fr. 250 mill. lager dan in Augustus 1934. Hierbij moet men er rekening mede houden, dat in verband met den strijd om het crisisinitiatief ongeveer  $\frac{1}{2}$  milliard buitenlandische beleggingen op korten en langen termijn aan Zwit-

serland werden onttrokken, zoodat den Zwitserschen Franc door een eventueelen run van het buitenland geen gevaar meer dreigt. Weliswaar werden, tengevolge van de ongerustheid, welke bij de Fransche kapitalisten door het experiment Blum was ontstaan, in den voorzomer van dit jaar weder eenige gevluchte Fransche kapitalen in Zwitserland uitgezet, doch dit waren slechts vrij geringe bedragen uit de aan Zwitserland grenzende Fransche provincies. Het grootste gedeelte van de gevluchte Fransche kapitalen ging ditmaal naar Londen en New-York.

Ook in ander opzicht valt er in de ontwikkeling van het Zwitsersche economische leven gedurende het laatste jaar eerder een geringe verbetering dan een achteruitgang waar te nemen. De passiviteit van den buitenlandschen handel is verminderd, hetgeen ongetwijfeld in hoofdzaak aan een inkrimping van den invoer — voor een land met een veredelingsverkeer en een traditioneel hoogen levensstandaard, zooals bekend, geen gunstig teeken — moet worden toegeschreven. In de eerste helft van 1936 is echter ten opzichte van de overeenkomstige periode van het voorafgaande jaar ook de uitvoer, inzonderheid naar de hoeveelheid, licht gestegen. Voorts worden er geen deposito's meer aan de banken onttrokken en is de koersdaling van de Zwitsersche obligatiën opgevangen en voor een belangrijk deel weder gecompenseerd. De begroting van den Bondsstaat, waarop een groot deficit dreigde, kon door bezuinigingen van Fr. 54.5 mill. en meerdere inkomsten van Fr. 72.2 mill. in evenwicht worden gebracht. Hoewel de kapitaalmarkt, welke verleden jaar ineen scheen te storten, nog niet geheel hersteld is, meende de Bondsregeering het niettemin reeds te kunnen wagen, de kosten van het groote, ten bedrage van Fr. 235 mill. toegestane, weerbaarheidsprogramma door middel van een leening te dekken. De eerste tranche hiervan, ten bedrage van Fr. 80 millioen, wordt thans, tusschen 21 Sept. en 15 Oct., ter inschrijving aangeboden. Deze leening wordt a pari uitgegeven en zal slechts 3 pCt. rente dragen. Wat de rentabiliteit betreft, is dit niet met de huidige constellatie van de kapitaalmarkt in overeenstemming. De rentabiliteit van de Bondsleeningen, welke einde Juni nog 4.85 pCt. bedroeg, is weliswaar inmiddels tot 4.54 pCt. gedaald, doch de nieuwe defensieleening zal, rekening houdende met het feit, dat zij wordt vrijgesteld van het emissiezegel en het couponzegel (niet echter van de vermogens- en inkomenbelastingen) een jaarlijksche rente van 3.14 pCt. opbrengen. Indien men de bovengenoemde rentabiliteit van 4.54 pCt. voor de oude Bondsleeningen aanneemt, had de koers van uitgifte, zuiver markttechnisch beschouwd, ten hoogste 91 pCt. mogen bedragen. De parikoers geeft haar het karakter van een uitgesproken offerleening, en men zal moeten afwachten, of, en in hoeverre dit beroep op de offervaardigheid van de Zwitsersche spaarders zal slagen. Daarbij dient er nog rekening mede te worden gehouden, dat er verlichtingen voor den aankoop van de leening zullen worden verleend in dien zin, dat aan handelsondernemingen, inzonderheid aan verzekeringsmaatschappijen en banken, zal worden toegestaan, haar bezit aan deze leening niet tegen heurskoers, maar tegen parikoers op de balans op te nemen. Een dergelijke concessie meent men te kunnen doen, omdat de leening in tien jaartermijnen tegen parikoers zal worden terugbetaald, zoodat vaste bezitters geen disagio behoeven te lijden.

#### Stand van het aanpassingsproces.

Dat het inschrompelingsproces van het Zwitsersche bedrijfsleven sedert eenigen tijd tot staan is gekomen, of althans een merkbare vertraging heeft ondergaan, houdt inzonderheid verband met twee factoren. In de eerste plaats heeft de opleving in veel landen, welke een actieve conjunctuurpolitiek voeren, het contractieproces in den wereldhandel beëindigd en daarenboven tot een geringe opleving van den wereldhandel

<sup>1)</sup> Dit artikel was reeds in portefeuille, vóór de devaluatie in Frankrijk.

geleid. De prijzen van de meeste grondstoffen zijn gestegen en ook de dalende tendens van de prijzen voor fabrikaten werd gestuit. Een veredelingsland, arm aan grondstoffen, zooals Zwitserland, dat in het ergste stadium van de crisis van de lage grondstofprijzen heeft geprofiteerd, staat daarentegen op het oogenblik onder den invloed van een prijsschaar, welke de verhouding tusschen stijgende grondstofprijzen en lage prijzen voor fabrikaten in zijn nadeel heeft veranderd. Maar door de groote kapitaalreserves, waarover Zwitserland nog steeds de beschikking heeft en door den buitengewoon hoogen levensstandaard, welke nog geruimen tijd mogelijkheden tot vermindering biedt, is het in staat, de nadeelige gevolgen van deze schaar voorloopig te dragen. Ook hoopt men nog steeds, dat de stijgende tendens van de wereldmarktprijzen aan de Zwitsersche behoefte aan aanpassing in zekere mate tegemoet zal komen en de definitieve gelijkmaking op een middelmatig niveau zal vergemakkelijken. De tweede factor, welke het inkrimingsproces van het Zwitsersche bedrijfsleven in den laatsten tijd heeft tegengehouden, is, zooals in alle Europeesche landen, de opwekkende invloed, welke de bewapeningsinvesteringen hebben uitgeoefend. Daar in Zwitserland geen productie-index wordt berekend, kan de omvang van de reeds plaats gehad hebbende opleving niet statistisch worden berekend. Het is niet geheel onbedenklijk, dat het indexcijfer van groothandelsprijzen ook in Zwitserland met zijn stabiele goudvaluta een stijging heeft ondergaan. Van Maart 1935 tot Juli 1936 is het van 61.2 tot 65.9 gestegen. Bij de kleinhandelsprijzen komt deze stijgende tendens slechts voor enkele levensmiddelen, zooals inzonderheid vleesch en melk, tot uitdrukking. Eenige maanden geleden werd een wet aangenomen, waardoor het den Bondsraad mogelijk zal zijn een zekere prijscontrole uit te oefenen en tot het verlagen van de te hoog opgevoerde prijzen mede te werken. Men heeft in deze wet ook bepalingen opgenomen, welke ongezonder lage prijzen in bepaalde bedrijfstakken kunnen tegengaan. De prijsbescherming voor verschillende agrarische standaardproducten, zooals graan, aardappelen, fruit, melk en vee is evenwel niet alleen gehandhaafd, doch werd ten deele zelfs versterkt; het stelsel van contingenteringen bij den invoer van industriele producten heeft voorts met het oog op de moeilijke positie van de Zwitsersche industrieën geen verlichting ondergaan. Het is dan ook niet in te zien, op welke wijze deze manipulaties tot steun van de prijzen in overeenstemming moeten worden gebracht met het principe van de noodzakelijke differentieele aanpassing van het Zwitsersche prijsniveau aan de wereldmarktprijzen, welk principe theoretisch nog steeds het middelpunt van de Zwitsersche economische politiek vormt. „Men predikt aanpassing, maar de prijzen stijgen”, onder dezen titel heeft een leidend Zwitsersch dagblad kortgeleden een zeer actueel artikel gepubliceerd. Men moet inderdaad achter het principe van de aanpassing der prijzen een vraagteken plaatsen, wanneer de Zwitsersche groothandelsprijzen binnen een jaar met niet minder dan 4½ punt van den index of ruim 7 pCt. zijn gestegen. Een samenvallen van de Zwitsersche prijzen met de wereldmarktprijzen op een middelmatig niveau zou slechts dan eenigszins waarschijnlijk kunnen zijn, indien de Zwitsersche prijzen bij stijgende wereldmarktprijzen zouden blijven stilstaan. Stijgen zij echter in bijna dezelfde mate als de wereldmarktprijzen, dan zal de aanpassing illusoir zijn.

Onder deze omstandigheden kan de huidige stationnaire toestand van het Zwitsersche economische leven, ook al gaat deze met bepaalde oplevingsverschijnselen en een lichte daling van de werkloosheid gepaard, niet verhelen, dat Zwitserland nog belangrijke gedeelten van zijn vermogen moet gebruiken tot handhaving van zijn levensstandaard en in plaats van

reserves te vormen, reserves inteert. Het subsidiestelsel, dat in hoofdzaak aan den landbouw en aan de arbeiders ten goede komt, doch met bepaalde bedragen ook eenige industrieën en het hotelbedrijf steunt, neemt in het economisch leven en op de begrotingen van de openbare lichamen nog steeds een groote plaats in. Een belangrijk deel van de bondsbegroting bestaat uit uitgaven voor subsidies. Van de bondsschuld, welke Fr. 1.350 mill. bedraagt, is niet minder dan Fr. 1.075 mill. een gevolg van de subsidies. Alhoewel de bijdragen van den Bond voor subsidies ook dit jaar weder met Fr. 10 mill. of 20 pCt. van dezelfde uitgaven voor 1932 boekmatig zullen worden verlaagd, zal het Bondstekort van ongeveer Fr. 100 mill. voor het grootste deel niet door bezuinigingen, doch door het scheppen van meerdere inkomsten vereffend moeten worden. Ook de verhooging van de crisisheffing met 25 pCt. voor alle inkomens, welke meer dan Fr. 12.000 per jaar bedragen, dient, evenals de verhooging van de invoerrechten op suiker, benzine, tabak, enz. tot dekking van het tekort en bij de kortgeleden ingevoerde nieuwe steunregeling van den melkprijs moet de Bond, afgezien van de bedragen, welke door hogere invoerrechten en prijsverhoging binnenkomen, Fr. 10 mill. uit algemeene middelen bijdragen.

In Zwitserland is dus dat, wat heden ten dage een zekere stabilisatie van den economischen toestand lijkt, nog slechts een eenigszins gevestigde labiele toestand. Het aanpassingsvraagstuk is in het gunstigste geval verdaagd, niet nader tot oplossing gekomen. Ook de valuta is slechts technisch behouden, niet organisch gewaarborgd. Vanuit het binnenland zal de Franc in de naaste toekomst niet bedreigd worden, doch sterkere verstoringen van buitenaf, zooals inzonderheid een ineenstorting van den Franschen Franc, zouden de latente crisis waarschijnlijk weder spoedig doen oplaaien, en de uiteindelijke zuivering blijft een moeilijk vraagstuk voor de toekomst.

#### *Hypothecair crediet en landbouw.*

Men mag evenmin uit het oog verliezen, dat de druk van de zijde van het hypothecair crediet, welke aan het begin van het jaar de Zwitsersche kapitaalmarkt dreigde te ontwrichten, slechts door kunstmatig ingrijpen werd getemperd, doch niet geheel is opgeheven. De bij het zakelijk crediet betrokken banken, inzonderheid de kantonale banken, hebben na het ingrijpen van de Bondsregering en de Nationale Bank haar bedenkelijke opzeggingsbeweging gestaakt. Zij werden daartoe door eenige verlichtingen in staat gesteld, welke uit een zekere liquiditeitshulp door de Nationale Bank bestonden. In de kantons werden trustees voor hypothecaire vraagstukken opgericht, welke tot taak hebben, moeilijke gevallen zooveel mogelijk zonder wrijvingen tot oplossing te brengen of te overbruggen door een billijke regeling tusschen schuldeischers en schuldenaren. Op het gebied van het onmiddellijk ingrijpen behoort ook de Bondswet inzake het schuldvrij maken van landbouwbedrijven, welke door het voorstel van den Bondsraad van 23 Juni 1936 werd ingeleid en op het oogenblik in de wetgevende lichamen wordt overwogen. Tot dusver behelste het landelijke saneeringsproces slechts de loopende niet-gefundeerde schulden. Thans zal echter de mogelijkheid worden geschapen ook voor de hypothecaire grondschulden waarvoor tot nog toe slechts uitstel voor een duur van ten hoogste vier jaren was toegestaan, definitieve regelingen tot stand te brengen. Dit is te belangrijker, daar de schuldenlasten in den landbouw in hoofdzaak uit zakelijke schulden bestaan. De hoofdinhoud van de nieuwe wet is nu behalve de opschorting van den vervaldatum van het kapitaal en de rentebetaling een reductie van de kapitaallasten tot een dragelijk peil en wel zoodanig, dat de nieuwe schuld definitief wordt vastgesteld. De opbrengst van de stukken grond in den landbouw wordt hiertoe geraamd op basis van een

rentemogelijkheid van 4 pCt. voor een langere aan de raming voorafgegane bedrijfsperiode, waarbij met de in het land gebruikelijke bebouwing wordt rekening gehouden. Slechts die hypothecaire grondschulden, welke volgens deze raming niet gedekt schijnen, kunnen in het schulddelgingsproces worden betrokken. Voor hypothecaire grondschulden, welke binnen de opbrengstraming vallen, is slechts de mogelijkheid voor een uitstel van kapitaalaflossing met verlaging van den rentevoet tot 4½ pCt. voorzien, beide voor een duur van ten hoogste 8 jaar. Voor vorderingen, welke buiten de raming vallen, is de schuldverlaging mogelijk en wel volgens individueele regeling. Dit kan slechts worden toegestaan, wanneer de aanvrager aantoonst, dat hij zelfs met zijn geheele vermogen niet in staat is, rente te betalen voor de op zijn landelijke onroerende goederen rustende hypothecaire schulden en voorts op voorwaarde, dat hij zelf geen schuld heeft aan zijn noodlijdendheid en verdient te worden geholpen. Schuldenaar en schuldeischer zullen in hoofdzaak de te brengen offers deelen. Bovendien zullen ook de Bond en de Kantons tot het procédé der schulddelging bijdragen. Het plan is, dat de Bond gedurende 20 jaar jaarlijks een bedrag van Fr. 5 miljoen in een schulddelgingsfonds stort, waaruit volgens een bepaalden maatstaf bijdragen aan de verschillende Kantons zullen worden gegeven. De Kantons vormen, met behulp van deze subsidies, hunnerzijds een schulddelgingsfonds, waarin zij in beginsel gelijke bedragen moeten storten als zij van den Bondsraad ontvangen. De openbare hulp voor de schulddelging belooft dus in het totaal Fr. 10 mill. per jaar. Practisch moet de schulddelging zoodanig worden geregeld, dat de schuldeischer afstand doet van een deel van zijn vordering, en dat en de schuldenaar en het openbare hulpfonds de daarna nog resteerende quote door middel van een 20-jarig amortisatieproces afbetalen. De schulddelging gaat met waarborgen gepaard, welke uit een algemeene beperking van de beschikkingsvrijheid, in een contrôle en in een verplichting tot boekhouden van de bedrijven, welke schulddelging genieten, bestaan. Tegelijkertijd moet voor alle landbouwbedrijven, ook die, welke niet aan het huidige schulddelgingsprocédé zijn onderworpen, een nieuwe schuldgrens worden ingesteld, welke ten doel heeft, het ontstaan van nieuwe, te groote schulden te voorkomen,

### AANTEKENINGEN.

#### De Volkenbond over economische en monetaire wereldproblemen.

In de afgelopen maand hebben eenige zeer belangrijke Volkenbondspublicaties het licht gezien, n.l. de overzichten van den Economischen Voorlichtingsdienst van den Volkenbond betreffende den toestand op economisch en monetair gebied in de wereld en de aanbevelingen van het Economisch en Financieel Comité van den Volkenbond.

#### *De economische en monetaire toestand in de wereld.*

De economische toestand in de wereld is zich reeds sedert 1932 aan het herstellen. Terwijl in verschillende landen de verbetering reeds zeer geprononceerd is — de industriële productie is daar groter dan ooit in de geschiedenis is voorgekomen — vindt zij in enkele landen slechts aarzelend plaats. De geringste verbetering toonen de goudlanden, hetgeen o.a. duidelijk uit de ontwikkeling van de werkloosheid blijkt. Hoewel deze cijfers met eenige reserve moeten worden gehanteerd, is het niettemin wel heel sprekend, dat in de goudlanden de werkloosheid niet daalt, terwijl volgens een schatting van het Internationaal Arbeids Bureau de werkloosheid in de wereld einde 1935 15 pCt. geringer was dan een jaar tevoren en in de periode van Juni 1935 tot Juni 1936 de werk-

loosheid zelfs met ongeveer 25 pCt. is verminderd.<sup>1)</sup>

In de genoemde Nota wordt stelling genomen tegen de opvatting, dat het herstel voornamelijk zou zijn toe te schrijven aan de uitgaven voor bewapening en dat het aanbod van goederen, die voor het loopende verbruik beschikbaar zijn, niet aanzienlijk is gestegen. Een dergelijke opvatting, die o.a. ook te beluisteren is in het rapport van den directeur van het Internationale Arbeids Bureau<sup>2)</sup>, is ten eenenmale in strijd met de feiten. Het herstel vond in vele landen plaats, voordat de uitgaven voor bewapening stegen. Hoewel in genoemde nota gezegd wordt, dat het herstel van het economisch leven niet het sterkst was daar, waar de uitgaven voor bewapening het grootst waren, meenen wij voor Duitschland een uitzondering te moeten maken. Daar ligt het niveau van de industriële productie reeds op een recordhoogte (1929 = 100. Juni 1936 = 107.1) en men zal toch niet ver van de waarheid zijn, indien men beweert, dat het tempo van de bewapeningen in de wereld in den laatsten tijd in dit land het grootst is geweest.

Uit de sterkere stijging van de productie van kapitaalgoederen dan die van consumptiegoederen mag men ook niet afleiden, dat de bewapening daarvan de eenige oorzaak is. De productie van kapitaalgoederen schommelt altijd sterker dan die van verbruiks- goederen. De opleving in de textielindustrie is volgens genoemde nota, een duidelijk bewijs van het voordeel, dat de consument van de algemeene verbetering heeft.

Tengevolge van de opleving in de verschillende landen is de productie van niet-agrarische grondstoffen sterk gestegen. De productie van voedingsmiddelen is in de depressie weinig veranderd; op dit gebied is het prijsprobleem het moeilijkst.

Gemiddelde 1925—1929 = 100.

Productie van:	1932	1933	1934	1935
Voedingsmiddelen.....	104	106	106	104
Grondstoffen van:				
agrarischen oorsprong....	94	100	95	98
niet agrar. oorsprong....	75	84	95	104

De productie van niet agrarische grondstoffen heeft dus het sterkst en het meest in overeenstemming met de industriële productie gefluctueerd.

Ondanks de sterke opleving in verschillende landen, is de ontwikkeling van den wereldhandel nog steeds ongunstig. Weliswaar is het volumen van den wereldhandel reeds vanaf 1932 stijgende, maar het tempo blijft aanzienlijk bij dat van de industriële productie ten achter.

Wereldhandel 1929 = 100.

Omvang	1932	1933	1934	1935
Voedingsmiddelen ....	90.5	84.5	84	86
Grondstoffen.....	82	87.5	89.5	93.5
Fabrieken .....	58	59.5	65.5	68.5
Totale omvang..	74.5	75.5	78.5	82
Waarde				
Voedingsmiddelen ....	47	38.5	34.5	34.5
Grondstoffen.....	36	35.5	35	36.5
Fabrieken .....	37	33	32.5	33
Totale waarde ..	39.1	35.2	33.9	34.6

De waarde van den wereldhandel daarentegen is tot 1934 blijven dalen. Eerst in het afgelopen jaar heeft een kleine stijging plaats gevonden. De stijging van de waarde van den wereldhandel (in goud) is voornamelijk toe te schrijven aan het Sterlingblok. Het aandeel van de handelsbeweging (in- en uitvoer in goud) van het Sterlingblok in de totale wereldhandelsbeweging ligt hoger dan in 1929. Daarentegen neemt het aandeel van de goudlanden reeds sedert 1932 voortdurend af. Volgens de publicatie van den Volkenbond schijnt de uitbreiding van de handelsbeweging van de Sterlinggroep niet alleen

<sup>1)</sup> Note by the Secretary-General of the League of Nations on the Economic Situation (van 11 Sept. jl.).

<sup>2)</sup> Dit rapport is Juni jl. verschenen.

toe te schrijven te zijn aan een betere aanpassing van de binnenlandsche kosten aan de wereldmarktprijzen tengevolge van de devaluatie, maar nog meer aan het feit, dat deze groep een groot gebied omvat, waarin de wisselkoersen stabiel zijn.<sup>1)</sup>

Het economisch herstel in de wereld is vooral uitgegaan van die landen, welke de catastrophale prijsdaling hebben geneutraliseerd door monetaire maatregelen. Daardoor werden deze landen ontheven van de noodzakelijkheid om een contingenteringssysteem of een deviezencontrole in te stellen. In deze groep, die hoofdzakelijk uit de Sterling- en Dollarlanden bestaat, is niet overal eenzelfde monetaire politiek gevoerd. Men kan namelijk een duidelijk verschil opmerken tusschen landen, zooals Engeland, waar de expansie hoofdzakelijk het gevolg is geweest van de bankpolitiek en landen, zooals de Vereenigde Staten, waar deze expansie voor een aanzienlijk deel bereikt is door budgetaire maatregelen. Wat de gevolgen van de depreciatie betreft, moet men nog onderscheid maken tusschen primaire en secundaire valuta's.<sup>2)</sup> Voor de laatsten, zooals bijv. voor de Zweedsche Kroon, zijn de binnenlandsche resultaten het belangrijkste, terwijl bij de eersten, en vooral bij het Pond en den Dollar, rekening gehouden moet worden met den terugslag op internationaal gebied, welke uit de monetaire instabiliteit is voortgevloeid.

Hoe dit ook zij, bijna alle landen, die gedevalueerd hebben, zijn er in geslaagd het prijs- en kostenniveau aan elkaar aan te passen, terwijl dit met de andere landen (goudlanden en landen met deviezencontrole) niet het geval is. Zoo blijft de wereld verdeeld in groepen met zeer verschillende prijsniveaux en deze groepen blijven van elkaar gescheiden door allerlei soorten muren, die het noodzakelijke herstel van de vrije uitwisseling van goederen en diensten belemmeren.

#### *Aanbevelingen van het Economisch en Financieel Comité van den Volkenbond.*

Om dit probleem op te lossen, is het volgens het Economisch Comité niet noodig om over het vraagstuk van vrijhandel of bescherming te theoretiseeren, maar slechts te vragen, wat het minimum is, noodig om de internationale handelsbetrekkingen op normale voorwaarden te herstellen. Het eerste, wat gedaan moet worden, is de rudimentaire machine van den internationalen handel in beweging te zetten. De twee voornaamste gebreken in deze machine zijn de onmogelijkheid om in bepaalde deelen van de wereld goederen te ruilen, tenzij in zeer beperkte hoeveelheden en de onmogelijkheid om vrij de eene valuta in de andere om te wisselen. Het is noodzakelijk, dat ieder land zijn eigen bijdrage tot herstel van dezen toestand levert.<sup>3)</sup>

Het Economisch Comité wenscht zich niet dogmatisch voor of tegen devaluatie uit te spreken of adviezen te geven over de beste monetaire politiek, die kan worden gevolgd. Maar iedereen is het er op het oogenblik over eens, dat om den internationalen handel te herstellen, het noodig is de dispariteit in de prijsniveaux tusschen goudlanden en landen met gedeprecieerde valuta's op te heffen. Het Economisch Comité, dat niet de pretentie heeft speciale kennis van de monetaire vraagstukken te bezitten (dit is het terrein van het Financieel Comité), is van meening, dat de eenige juiste politiek die is, welke vrijheid van beweging geeft, zoodat de actieve economische krachten in staat zijn zich vrij binnen en buiten het land te ontplooiën en het mogelijk te maken de normale betrekkingen met andere landen te hervat-

<sup>1)</sup> *Aperçu Général du Commerce Mondial 1935*, blz. 64.

<sup>2)</sup> Zie „*Aperçu de la situation Monétaire*” van den Volkenbond.

<sup>3)</sup> Zie „*Remarks on the present phase of international economic relations*” (September 1936) van den Volkenbond.

ten. Daarom kan volgens het Economisch Comité een monetaire aanpassing niet een blijvende verbetering in de economische situatie brengen, tenzij deze monetaire aanpassing gepaard gaat met een opheffing van directe en indirecte invoerbelemmeringen.

Daarop laat het Economisch Comité weer volgen, dat de operatie — hetzij door middel van deflatie, hetzij door middel van devaluatie — door ieder land zelf tot stand moet worden gebracht. Niettemin kan samenwerking met andere landen voorwaarden scheppen, waaronder de operatie met een minimum aan risico en een maximum aan winst kan worden doorgevoerd. Opmerkelijk is echter bovenstaande tusschenzin, waar het alternatief aanpassing of devaluatie wordt gebruikt. Zooals reeds opgemerkt, acht het Economisch Comité zich niet competent, om over de monetaire politiek te oordeelen. Maar dit alternatief krijgt toch een andere beteekenis, indien men een pagina tevoren (op blz. 5) het volgende leest: „But experience has shown that, in the „atmosphere” of modern social and economic life, a process of deflation extended, as would be requisite, to the whole range of economic activity is extremely difficult to apply with success.”

Consequente aanpassing is dus ook volgens het Economisch Comité vrijwel ondoenlijk. En hoewel het Financieel Comité, dat de aanbevelingen van het Economisch Comité geheel onderschrijft, devaluatie niet openlijk aanbeveelt, zijn zijn opmerkingen veelzeggend.<sup>1)</sup> Na gewezen te hebben op het opmerkelijk herstel in die landen, welke hun valuta hebben gedeprecieerd, volgt de zin: „The experience of recent years has clearly demonstrated that there are limits to the extent to which a stable internal equilibrium is attainable by a process of deflation (reduction of costs).”

<sup>1)</sup> „Remarks by the Financial Committee” (21 Sept. jl.), blz. 9 van bovengenoemd rapport. V.

## MAANDCIJFERS.

### EMISSIES IN JULI 1936.

Rubbermaatschappijen .....	f 46.987,50
zijnde:	
<i>Nederland</i>	
<i>Aandeelen</i>	
Rubber Cult. Mij. „Kawoeng”	
f 46.987,50 gew. aand. <sup>1)</sup> à	
100 % .....	f 46.987,50
Totaal ....	f 46.987,50

<sup>1)</sup> Uitsluitend voor aandeelhouders.

### EMISSIES IN AUGUSTUS 1936.

Prov. en Gemeentel. Leeningen <sup>1)</sup> ....	f 2.447.500,—
zijnde:	
<i>Nederland:</i>	
Prov. Z.-Holland f 2.000.000	
4 % obl. à 99 <sup>7</sup> / <sub>8</sub> % .....	f 1.997.500
Gem. Arnhem f 2.500.000 <sup>2)</sup>	
4 % obl. à 98 % .....	„ 450.000
Kerkelijke Leeningen .....	„ 200.000,—
<i>Nederland</i> .....	f 200.000
	f 2.647.000,—

<sup>1)</sup> Bovendien Conversie Gem. 's-Hertogenbosch f 2.500.000 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> % obl. à 100<sup>1</sup>/<sub>4</sub> %.

<sup>2)</sup> Van het netto-provenu dezer leening werd f 2.000.000 afgetrokken voor conversie.

De Kerkelijke Leening betreft:

	Rente- Guldens	Emissie- voet pCt.	koers pCt.
Stichting „Nederl. Hervormd Diaconessenhuis” te Emmen .....	200.000	4	100
Bovendien:			

Schatkistpromessen:	Rendem	basis
Juni:		
f 3.120.000 3-m.	a f 991.32 3 $\frac{3}{8}$ %	
" 1.210.000 6-m.	" " 982.50 3 $\frac{7}{16}$ %	
Schatkistbiljetten:		
f 16.046.000 1-j. 4 %	" " 1.002.60 3 $\frac{3}{8}$ %	3 $\frac{3}{8}$ %
" 4.528.000 5-j. 4 %	" " 1.000.— 4 %	bijna 3 $\frac{3}{16}$ %
Juli:		
f 15.530.000 3-m.	a f 995.50 1 $\frac{1}{4}$ %	1 $\frac{1}{4}$ %
" 2.410.000 6-m.	" " 992.30 1 $\frac{1}{2}$ %	1 $\frac{1}{2}$ %
Schatkistbiljetten:		
f 15.207.000 1-j. 3 %	" " 1.002.60 2 $\frac{5}{8}$ %	2 $\frac{3}{4}$ %
" 1.273.000 5-j. 3 $\frac{1}{2}$ %	" " 1.000.— 3 $\frac{1}{2}$ %	3 $\frac{1}{2}$ %
Aug.:		
f 9.040.000 3-m.	a f 996.96 $\frac{5}{16}$ %	1 $\frac{1}{4}$ %
" 2.220.000 6-m.	" " 992.45 1 $\frac{1}{2}$ %	1 $\frac{1}{2}$ %
Schatkistbiljetten:		
f 10.104.000 1-j. 3 %	" " 1.002.70 2.73 %	2 $\frac{3}{4}$ %
" 3.381.000 5-j. 3 $\frac{1}{2}$ %	" " 1.000.— 3 $\frac{1}{2}$ %	3 $\frac{1}{2}$ %

## ONTVANGEN BOEKEN.

*The Netherlands Indies during the Depression.* Een kort economisch overzicht door Prof. Dr. A. Neytzell De Wilde en J. Th. Moll. Uitgave van de National Council for the Netherlands and the Netherlands Indies of the Institute of Pacific Relations. (Amsterdam 1936; J. M. Meulenhoff. Prijs f 1.40).

De gegevens over de prijsbeweging, den buitenlandschen handel, bestemming of herkomst van uit- en invoeren, het Gouvernementsbudget, zijn meerendeels tot en met 1935 bijgehouden. Enkele algemeene opmerkingen en een vluchtige schets van de na-oorlogse ontwikkeling van Ned.-Indië dienen ter inleiding. Van belang zijn vooral de laatste 30 bladzijden, die de economische politiek in de depressie behandelen, waarbij ook enkele passages zijn gewijd aan het actuele vraagstuk van de economische samenwerking tusschen Indië en moederland.

In 94 bladzijden kon uiteraard niet aan alle verschijnselen de aandacht worden geschonken der huidige depressie voor de benedendste lagen der inheemsche bevolking. Dit volgt ook uit den opzet van het werkje, hetwelk in de eerste plaats bestemd schijnt tot voorlichting van het buitenland. Zoo moest het accent gelegd worden op de gebeurtenissen in die gedeelten der Indische volkshuishouding, waarbij het buitenland het meest geïnteresseerd is en zijn bijv. de ongemeen ernstige gevolgen der huidige depressie voor de benedendste lagen der inheemsche bevolking niet duidelijk uitgekomen. Het geschrift biedt echter ook voor den Nederlandschen lezer in een klein bestek veel wetenswaardigs, vooral in deze tijden, nu het koloniale vraagstuk in nationaal en internationaal verband in het centrum der belangstelling staat.

*Westersche Techniek en Maatschappelijk Leven in China* door Dr. F. van Heek. (Enschede 1935; N.V. v.h. Firma M. J. van der Loeff.)

De titel doet uitkomen, dat er een principieel verschil heeft bestaan tusschen de Westersche cultuurgebieden in den ruimsten zin van het woord en China, wat het gebruik van technische hulpmiddelen aangaat. De mechanische aandrijving is niet alleen een uiterlijke, doch ook een essentiële scheidingsmaatstaf van het Oude en het Nieuwe China. Het doel van deze studie is, de veranderingen in de economische en maatschappelijke structuur van het Chineesche rijk na zijn ontsluiting door het Westen te beschrijven en zoo mogelijk te verklaren aan de

hand van de scheiding, die door de toepassing van de mechanische aandrijving in China wordt getrokken.

De twee, in een boek gebonden deelen (ruim 500 pag.), behandelen achtereenvolgens de groei en verspreiding van de bevolking van het onontsloten China, de economische en sociale structuur van dit gedeelte van het land, terwijl van het ontsloten China de ontsluiting, de machinale industrie, de handnijverheid en Westersche techniek en de verschijningsvormen en kenmerken van de nieuwe maatschappij worden besproken.

*The Principles of Marketing* door Henry F. Holtzclaw, Professor aan de Universiteit van Kansas. (New-York 1935; Thomas Y. Crowell Company. Prijs \$ 3.75).

Dit boek is het resultaat van een tiental jaren studie en onderwijs. Het begint met een bespreking van de functies en kanalen van het marktwezen, gevolgd door een belangwekkende en waardevolle beschrijving van goederen en hun verkoopmethoden, den consument en zijn koopmotieven en den kleinhandelaar en zijn distributiemethoden. Dan volgt een bespreking van de groothandelsdistributie, agrarische artikelen, het coöperatieve marktwezen, fabriekaten, grondstoffen, directen verkoop, bevordering van verkoop, vervoer, prijzen, kortingen en andere verwante onderwerpen. In den tekst werd aandacht besteed aan de huidige gebeurtenissen, welke waarschijnlijk van grooten invloed zullen zijn op de methoden van markt-onderzoek.

Het werk is duidelijk, leesbaar en overzichtelijk. Het is bijgewerkt tot den jongsten tijd en bevat ook ander materiaal, dat tot dusverre nog niet werd gepubliceerd. Voorts bevat het kaarten, grafieken en tabellen.

*De vestiging der Monarchie.* Het conflict Elout-Van den Bosch in verband met de wordingsgeschiedenis der Regeerings-Reglementen van 1830 en 1836 door Dr. W. A. Knibbe. Utrechtsche bijdrage tot de geschiedenis, het staatsrecht en de economie van Nederlandsch-Indië, IV. (Utrecht 1935; N.V. A. Oosthoek's Uitgevers Maatschappij.)

20 Februari 1836 is bij Koninklijk Besluit het Regeerings-Reglement vastgesteld, waarbij de regeeringsvorm van het koninkrijk, de beperkte monarchie, voorgoed ook in het Rijk in Azië werd gevestigd. Bij het eeuwfeest van dezen regeeringsvorm geeft schr. een onderzoek naar de wordingsgeschiedenis van het Regeerings-Reglement. Die wordingsgeschiedenis, evenals vrijwel de geheele ontwikkeling van het staatsrecht van Ned.-Indië vóór 1854, is practisch terra incognita.

Deze bijdrage vormt een onderdeel van de op aansporing van Prof. Dr. C. Gerretson en onder diens leiding ondernomen reeks studiën, die, in haar onderlingen samenhang, een volledig beeld van het ontstaan van het Regeerings-Reglement van 1854 bedoelen te geven. De algemeene voorgeschiedenis van dit reglement valt in twee hoofdtijdperken uiteen:

1. 1814—1836: het Vereenigd Koninkrijk; het opperbeheer des Konings.

2. 1836—1854: het overgangstijdperk naar de opperheerschappij van de Wet.

Het eerste tijdperk is zonder twijfel het belangrijkste en wordt door Dr. Knibbe vanaf 1829 uitvoerig behandeld.

*Technical analysis and market profits* a private course by The Schabacker Institute, New Rochelle, N.Y.

Een uiteenzetting van een wetenschappelijke methode van marktonderzoek in 12 wekelijksche studies.

## AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	20/26 Sept. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	20/26 Sept. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1936	1935
Tarwe .....	18.293	718.917	684.546	—	8.311	29.205	727.228	698.888
Rogge .....	11.178	187.763	160.958	—	1.976	701	189.739	161.659
Boekweit .....	50	19.774	15.319	—	350	—	20.124	15.319
Maïs .....	12.950	540.975	598.675	—	113.902	91.168	654.877	689.843
Gerst .....	6.206	222.582	232.332	292	13.580	23.523	236.162	255.855
Haver .....	7.500	72.414	110.061	—	1.175	1.660	73.589	111.721
Lijnzaad .....	1.684	189.304	139.300	—	145.016	275.283	334.320	414.583
Lijnkoek .....	1.700	37.817	36.130	—	375	—	38.192	36.130
Tarwemeel .....	905	27.405	14.350	370	7.221	4.404	34.626	18.754
Andere meelsoorten .....	814	24.717	22.108	—	1.101	2.348	25.818	24.456



**STATISTIEKEN.**

**BANK DISCONTO'S.**

Ned. Bk.	Disc. Wissels.	3	7 Juli '36	Lissabon	4 1/2	5 Mei '36
	Bel. Binn. Eff.	3 1/2	7 Juli '36	Londen	2 3/4	30 Juni '32
	Vrsch. in R.C.	3 1/2	7 Juli '36	Madrid	5	9 Juli '35
Athene		7	14 Oct. '33	N.-York F.R.B.	1 1/2	1 Feb. '34
Batavia		4	1 Juli '35	Oslo	3 1/2	22 Mei '33
Belgrado		5	1 Febr. '35	Parijs	5 1/2	4 Sept. '36
Berlijn		4	22 Sept. '32	Praag	3	1 Jan. '36
Boekarest		4 1/2	15 Dec. '34	Pretoria	3 1/2	15 Mei '33
Brussel		2	16 Mei '35	Rome	4 1/2	18 Mei '36
Boedapest		4	28 Aug. '35	Stockholm	2 1/2	1 Dec. '33
Calcutta		3	28 Nov. '35	Tokio	3.285	7 Apr. '36
Dantzig		5	21 Oct. '35	Weenen	3 1/2	10 Juli '35
Helsingfors		4	3 Dec. '34	Warschau	5	26 Oct. '33
Kopenhagen		3 1/2	22 Aug. '35	Zwits. Nat. Bk.	2	8 Sept. '36

**OPEN MARKT.**

	1936				1935	1934	1914
	26 Sept.	21/26 Sept.	14/19 Sept.	7/12 Sept.	23/28 Sept.	24/29 Sept.	20/24 Juli
Amsterdam Partic. disc.	—	1 3/16-3/8	1 1/16-1/4	1 1/16-1/8	5/16-6/16	1/2-7/16	3/8-3/16
Prolong.	2	1 1/4-2	1 1/4	1 1/4	5/4-6 1/2	1	2 1/4-3/4
Londen Daggeld...	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1 3/4-2
Partic. disc.	1 1/32-9/16	1 1/32-9/16	1 1/32-9/16	1 1/32-9/16	9/16	5/8-1 1/16	4 1/4-3/4
Berlijn Daggeld...	2 1/2-3/4	2 1/4-3/4	2 3/4-3/4	3-1/2	3-3/8	4-5 1/4	—
Maandgeld	2 3/4-3	2 3/4-3	2 3/4-3	2 3/4-3	3-1 1/2	4 1/2-6	—
Part. disc.	3	3	3	3	3-1 1/8	3 7/8	2 1/8-1/2
Warenw...	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/2	4-1/2	—
New York Daggeld 1)	1	1	1	1	1/4	1	1 3/4-2 1/2
Partic. disc.	1/4	1/4	1/4	1/4	5/16	9/8	—

1) Koers van 25 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.  
2) 7/11 Sept.

**WISSELKOERSEN.**

**KOERSEN IN NEDERLAND.**

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
22 Sept. 1936	1.47 1/2	7.47 1/8	59.27	9.71	24.91	100 1/16
23 " 1936	1.47 1/2	7.49 3/4	59.36	9.73 1/2	24.97	100 1/8
24 " 1936	1.47 1/2	7.49 3/8	59.40	9.73 1/4	24.98	100 5/8
25 " 1936	1.48 1/16	7.48 3/4	59.49	9.74 1/2	25.01 1/2	100 1/16
26 " 1936	1.48 3/8	7.46	59.50	—	25.06	100 1/8
28 " 1936	—	—	—	—	—	—
Laagste d.w.1)	1.47 1/2	7.25	59.20	9.69 1/2	24.86	100 1/8
Hoogste d.w.1)	1.48 3/8	7.55	59.50	9.75	25.10	100 5/8
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Weenen *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
22 Sept. 1936	48.04	—	6.11	1.10	—	—
23 " 1936	48.14	—	6.12	1.10	—	—
24 " 1936	48.14	—	6.11	1.10	—	—
25 " 1936	48.18	—	6.12 1/2	1.10	—	—
26 " 1936	48.20	—	6.13	1.10	—	—
28 " 1936	—	—	—	—	—	—
Laagste d.w.1)	48.—	27.85	6.07 1/2	1.05	—	—
Hoogste d.w.1)	48.30	27.95	6.15	1.15	11.70	—
Muntpariteit	48.003	35.007	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopen- hagen *)	Oslo *)	Hel- sing- fors 1)	Buenos- Aires 1)	Mon- treal 1)
22 Sept. 1936	38.52 1/2	33.37 1/2	37.55	3.30	42 1/2	1.47 3/4
23 " 1936	38.65	33.47 1/2	37.67 1/2	3.31	42 1/2	1.47 1/2
24 " 1936	38.65	33.47 1/2	37.67 1/2	3.30 1/2	42 1/2	1.48
25 " 1936	38.62 1/2	33.45	37.65	3.30	42 1/2	1.48 1/2
26 " 1936	38.50	33.30	37.50	3.30	42 1/2	1.48 1/2
28 " 1936	—	—	—	—	—	1.83 1/2
Laagste d.w.1)	38.40	33.20	37.40	3.27 1/2	41 3/4	1.47 1/2
Hoogste d.w.1)	38.77 1/2	33.57 1/2	37.80	3.35	42 1/2	1.83 1/2
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 3/4	2.1878

\*) Notering te Amsterdam. \*\*) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.  
In 't 1ste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

**KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).**

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
22 Sept. 1936	5,07 7/8	6,58 1/2	40,18	67,69
23 " 1936	5,06 29/32	6,58 1/2	40,17	67,65
24 " 1936	5,05 1/2	6,58 1/2	40,19	67,62
25 " 1936	5,01 1/2	6,58 1/2	40,16	67,48
26 " 1936	4,95 3/8 1)	5,— 1)	—	66,67 1)
28 " 1936	4,94 9/16 2)	5,25 2)	39,55 2)	54,75 2)
30 Sept. 1935	4,91	6,59	40,25	67,70
Muntpariteit..	4,86	3,90 1/2	23,81 1/2	40 1/16

1) Niet officieel. 2) Nominaal.

**KOERSEN TE LONDEN.**

Plaatsen en Landen	Noteerings- eenheden	12 Sept. 1936	19 Sept. 1936	12/25*) Sept. 1936	25 Sept. 1936
		Laangste	Hoogste		
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 1/2	97 1/2
Athene ....	Dr. p. £	531	532	531	532
Bangkok...	Sh. p. tical	1/10 1/8	1/10 1/8	1/10 1/8	1/10 1/8
Budapest 1) ..	Pen. p. £	27	27	26	27
Buenos Aires*	p. peso p. £	17.75	17.75	17.75	17.85
Calcutta ....	Sh. p. rup.	1/6 3/4	1/6 3/4	1/6 3/4	1/6 3/4
Constantin..	Piast. p. £	630	630	631	634
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/2 25/32	1/2 25/32	1/2 3/4	1/3
Kobe .....	Sh. p. yen	1/2 1/16	1/2 1/32	1/2	1/2 1/16
Lissabon ....	Escu. p. £	110 1/16	110 1/16	110	110 3/16
Mexico ....	\$ per £	18.40	18.40	17.90	18.90
Montevideo *)	d. per £	26	25 1/2	25 1/2	26
Montreal ..	\$ per £	5.06	5.06	5.01	5.06 1/2
Rio de Janeiro	d. per Mil.	2 1/16	2 1/16	2 25/32	2 27/32
Shanghai ..	Sh. p. \$	1/2 5/16	1/2 5/16	1/2 3/16	1/2 1/8
Singapore ..	id. p. \$	2 4/5 3/32	2 4/5 3/32	2 4/5 1/16	2 4/5 1/32
Valparaiso *)	\$ per £	131 1/2	131 1/2	131 1/2	131 1/2
Warschau ..	Zl. p. £	26 1/2	26 1/2	27 1/2	26 1/2

1) Offic. not. 11 Sept. 17; 26 Sept. 16 7/8. 2) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 2 Sept. 17.00. 3) Offic. not. 10 Sept. 3 3/4. 25 Sept. 3 3/4. 4) Id. 11 Mrt. 1935 4 1/4. 5) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste „export“ notering. \*) 26 Sept. geen notering.

**ZILVERPRIJS**

Londen 1) (N.York*)	Goudprijs 2)			
22 Sept. 1936..	19 1/2	44 3/4	22 Sept. 1936....	137/44
23 " 1936..	19 7/16	44 3/4	23 " 1936....	137/2 1/2
24 " 1936..	19 1/8	44 3/4	24 " 1936....	137/3
25 " 1936..	19 1/2	44 3/4	25 " 1936....	137/9 1/2
26 " 1936..	19 3/4	—	26 " 1936....	—
28 " 1936..	20 1/16	44 3/4	28 " 1936....	140/9
30 Sept. 1935..	29 5/16	65 3/8	30 Sept. 1935....	141/6 1/2
27 Juli 1914..	24 1/16	59	27 Juli 1914....	84/10 3/4

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

**STAND VAN 's RIJKS KAS.**

Vorderingen.	15 Sept. 1936	23 Sept. 1936
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank .....	f 49.523.979,27	f 60.584.262,98
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorschotten op ultimo Augustus 1936 ald. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede oec. op die belastingen en op de vermogensbelasting Voorschotten aan Ned.-Indië .....	" 549.504,56	" 3.352.418,64
Idem aan Suriname .....	" 3.548.276,89	" 3.548.276,89
Kasvord. weg. credietverst. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	" 93.327.782,70	" 89.057.799,88
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op andere Staatsbedrijven 1) ..	" 12.482.753,79	" 12.529.209,—
Verstr. ten laste der Rijksbegr. kasegeldleeningen aan gemeenten (saldo) ...	" 116.726.998,79	" 116.789.139,69
Vertr. ten laste der Rijksbegr. kasegeldleeningen aan gemeenten (saldo) ...	" 38.490.602,95	" 39.854.735,36
Vertr. ten laste der Rijksbegr. kasegeldleeningen aan gemeenten (saldo) ...	" 1.345.752,67	" 1.687.791,43
Vertr. ten laste der Rijksbegr. kasegeldleeningen aan gemeenten (saldo) ...	" 34.031.210,52	" 29.028.798,82

**Verplichtingen**

Vorderingen:	15 Sept. 1936	23 Sept. 1936
Voorschot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt Schatkistbiljetten in omloop .....	f 440.325.000,—	f 440.325.000,—
Schatkistpromessen in omloop .....	" 85.740.000,—	" 85.740.000,—
Zilverbons in omloop .....	" 1.165.911,50	" 1.164.747,50
Schuld op ultimo Augustus 1936 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede oec. op die bel. en op de vermogensbelasting ..	—	—
Schuld aan Curaçao 1) .....	" 916.141,33	" 915.393,06
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. 1) ..	" 146.679,01	" 198.871,22
Id. a. h. Staatsbedr. der P. T. en T. 1) ...	" 88.568.650,32	" 69.522.561,88
Id. aan andere Staatsbedrijven 1) .....	" 2.790.000,—	" 1.500.000,—
Id. aan diverse instellingen 1) .....	" 106.906.332,72	" 106.596.125,02

**1) In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist.**

**NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.**

	19 Sept. 1936	26 Sept. 1936
Saldo Javase Bank .....	f 365.000,—	f 924.000,—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst ..	" 195.000,—	" 58.000,—
Vorderingen:		
Voorschot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell. ..	" 88.503.000,—	" 84.513.000,—
Schatkistpromessen in omloop .....	" 4.250.000,—	" 4.250.000,—
Schatkistbiljetten in omloop .....	" 2.000.000,—	" 2.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds. Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank. Belegde kasmiddelen Zelfbesturen ..	" 1.264.000,—	" 1.264.000,—
Voorschot van de Javase Bank ...	" 1.062.000,—	" 1.008.000,—
Voorschot van de Javase Bank ...	" 850.000,—	" 850.000,—
Voorschot van de Javase Bank ...	—	—
Betaalmiddelen in 's Lands Kas op 19 Sept. 1936	f 49.781.000,—	—

**SURINAAMSCH-BANK.**

**Voornaamste posten in duizenden guldens.**

Data	Metaal	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Discont.	Div. rekeningen 1)
22 Aug. 1936..	731	992	474	637	1.434
15 " 1936..	732	1.088	500	632	1.435
8 " 1936..	732	1.179	530	631	1.450
1 " 1936..	737	1.228	533	631	1.498
25 Juli 1936..	736	1.063	507	630	1.481
1 Juli 1914..	645	1.100	560	735	396

1) Sluiter. der activa.

STATISTISCH OVERZICHT

		GRANEN EN ZADEN										TUINBOUWARTIKELEN						VLEESCH			
		TARWE Manitoba loco Rotterdam/ Amsterdam per 100 kg. 2)		ROGGE 74 kg Bahia Blanca loco R'dam/A'dam per 100 kg. 3)		MAIS La Plata loco R'dam/A'dam per 2000 kg. 4)		GERST 64/65 kg La Plata loco Rotterdam/ A'dam per 2000 kg. 5)		LIJNZAAD La Plata loco R'dam/A'dam per 1960 kg. 6)		DRUIVEN Black Alicante per kg Westland		TOMATEN A per 100 kg Westland		BLOEM- KOOL 1e soort p. 100 st. Grootebroek 6)		RUND- VLEESCH (versch) per 100 kg Rotterdam		VARKENS- VLEESCH (versch) per 100 kg Rotterdam	
		fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%
1925		17.20	100.0	13.07 <sup>5</sup>	100.0	231.50	100.0	236.00	100.0	462.50	100.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1926		15.90	92.4	11.75	89.9	174.25	75.3	196.75	83.4	360.50	77.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1927		14.75	85.8	12.47 <sup>5</sup>	95.4	176.00	76.0	237.00	100.4	362.50	78.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1928		13.47 <sup>5</sup>	78.3	13.15	100.6	226.00	97.7	228.50	96.8	363.00	78.5	0.80	100.0	20.0	100.0	14.80	100.0	93.0	100.0	77.50	100.0
1929		12.25	71.2	10.87 <sup>5</sup>	83.2	204.00	88.1	179.75	76.2	419.25	90.6	0.64	80.0	16.0	80.0	17.23	116.4	96.40	103.7	93.12 <sup>5</sup>	120.0
1930		9.67 <sup>5</sup>	56.3	6.22 <sup>5</sup>	47.6	136.75	59.1	111.75	47.4	356.00	77.0	0.62	77.5	20.0	100.0	14.22	96.1	108.0	116.1	72.90	94.0
1931		5.55	32.3	4.55	34.8	84.50	36.5	107.25	45.4	187.00	40.4	0.49	61.3	14.50	72.5	7.54	50.9	88.0	94.6	48.0	61.0
1932		5.22 <sup>5</sup>	30.4	4.62 <sup>5</sup>	35.4	77.25	33.4	100.75	42.7	137.00	29.6	0.41	51.3	11.50	57.5	9.92	67.0	61.0	65.6	37.50	48.0
1933		5.02 <sup>5</sup>	29.2	3.55	27.2	68.50	29.6	70.00	29.7	148.00	32.0	0.31	38.8	8.21	41.1	6.69	45.2	52.0	55.9	49.50	63.0
1934		3.67 <sup>5</sup>	21.4	3.32 <sup>5</sup>	25.4	70.75	30.6	75.75	32.1	142.50	30.8	0.27	33.8	5.53	27.7	8.26	55.8	61.50	66.1	46.65	60.0
1935		4.12 <sup>5</sup>	24.0	3.07 <sup>5</sup>	23.5	61.25	26.5	68.00	28.8	131.75	28.5	0.29	36.3	6.64	33.2	8.85	59.8	48.12 <sup>5</sup>	51.7	51.62 <sup>5</sup>	66.0
Juli 1934		3.80	22.1	3.30	25.3	71.50	30.9	78.75	33.4	151.25	32.7	—	—	8.28	41.4	—	—	63.0	67.7	44.62 <sup>5</sup>	57.0
Aug. " "		4.37	25.4	4.27 <sup>5</sup>	32.7	83.25	36.0	93.50	39.6	159.25	34.4	0.35	43.8	5.89	29.5	—	—	63.95	68.8	43.30	55.0
Sept. " "		4.00	23.3	4.15	31.7	77.25	33.4	93.25	39.5	145.50	31.5	0.25	31.3	5.02	10.1	11.21	75.7	63.55	68.3	42.62 <sup>5</sup>	55.0
Oct. " "		3.50	20.3	3.70	28.3	69.50	30.0	93.50	39.6	135.25	29.2	0.21	26.3	5.92	29.6	6.19	41.8	60.70	65.3	42.12 <sup>5</sup>	54.0
Nov. " "		3.50	20.3	3.45	26.4	71.25	30.8	89.25	37.8	127.75	27.6	—	—	—	—	7.37	49.8	53.75	57.8	44.50	57.0
Dec. " "		3.45	20.1	3.55	27.2	76.25	32.9	91.00	38.6	134.00	29.0	—	—	—	—	—	—	53.15	57.2	44.65	57.0
Jan. 1935		3.30	19.2	3.52 <sup>5</sup>	27.0	74.25	32.1	89.25	37.8	137.25	29.7	—	—	—	—	—	—	53.62 <sup>5</sup>	57.7	45.62 <sup>5</sup>	58.0
Febr. " "		3.20	18.6	3.37 <sup>5</sup>	25.8	68.00	29.4	71.25	30.2	124.25	26.9	—	—	—	—	—	—	51.90	55.8	47.55	61.0
Maart " "		3.20	18.6	3.07 <sup>5</sup>	23.5	67.75	29.3	64.00	27.1	120.50	26.1	—	—	—	—	—	—	51.40	55.3	51.20	66.0
April " "		4.07 <sup>5</sup>	23.7	2.95	22.6	70.75	30.6	66.75	28.0	125.00	27.0	—	—	—	—	—	—	51.92 <sup>5</sup>	55.8	50.25	64.0
Mei " "		4.05	23.5	2.90	22.2	59.90	25.9	67.25	28.5	125.50	27.1	—	—	—	—	—	—	50.80	54.6	48.50	62.0
Juni " "		4.02	23.4	2.90	22.2	57.50	24.8	75.00	31.8	124.25	26.9	—	—	—	—	—	—	48.0	51.6	46.12 <sup>5</sup>	59.0
Juli " "		3.92 <sup>5</sup>	22.8	2.55	19.5	54.50	23.5	66.75	28.3	124.50	26.9	—	—	—	—	—	—	48.0	51.6	47.37 <sup>5</sup>	61.0
Aug. " "		4.25	24.7	2.62 <sup>5</sup>	20.1	55.25	23.9	64.50	27.3	132.25	28.6	0.42	52.5	7.29	36.5	—	—	44.80	48.2	52.55	67.0
Sept. " "		4.75	27.6	3.00	22.9	55.75	24.1	64.50	27.3	139.50	30.2	0.27	33.8	4.45	22.3	6.60	44.6	43.37 <sup>5</sup>	46.6	56.62 <sup>5</sup>	73.0
Oct. " "		4.95	28.8	3.35	25.6	57.75	24.9	64.75	27.4	142.75	30.9	0.19	23.8	4.61	23.1	10.94	73.9	46.07 <sup>5</sup>	49.5	64.62 <sup>5</sup>	83.0
Nov. " "		4.65	27.0	3.20	24.5	55.00	23.8	59.75	25.3	137.75	29.8	—	—	—	—	9.02	60.9	42.75	46.0	56.85	73.0
Dec. " "		5.15	29.9	3.40	26.0	56.75	24.5	60.75	25.7	146.50	31.7	—	—	—	—	—	—	44.75	48.1	52.25	67.0
Jan. 1936		5.45	31.7	3.52 <sup>5</sup>	27.0	56.00	24.2	63.50	27.0	153.50	33.1	—	—	—	—	—	—	44.00	47.3	50.87 <sup>5</sup>	65.0
Febr. " "		5.22 <sup>5</sup>	30.4	3.40	26.0	55.25	23.9	64.50	27.3	152.50	33.0	—	—	—	—	—	—	43.77 <sup>5</sup>	47.1	48.25	62.0
Maart " "		5.22 <sup>5</sup>	30.4	3.50	26.8	59.50	25.7	69.75	29.6	150.00	32.4	—	—	—	—	—	—	45.75	49.2	46.57 <sup>5</sup>	60.0
April " "		5.17 <sup>5</sup>	30.1	3.45	26.4	64.00	27.6	70.00	29.7	147.25	31.8	—	—	—	—	—	—	48.50	52.1	45.37 <sup>5</sup>	58.0
Mei " "		5.12 <sup>5</sup>	29.8	3.17 <sup>5</sup>	26.6	63.75	27.5	72.25	30.6	147.75	31.9	—	—	—	—	—	—	51.60	55.5	44.30	57.0
Juni " "		5.05	29.4	3.45	26.4	66.00	28.5	71.50	30.3	154.00	33.3	—	—	—	—	—	—	54.15	58.2	46.25	59.0
Juli " "		5.62 <sup>5</sup>	32.7	3.65	27.9	71.75	31.0	74.75	31.7	162.50	35.1	—	—	7.47	37.4	—	—	57.35	61.7	47.75	61.0
Aug. " "		6.35	36.9	4.02 <sup>5</sup>	30.8	84.00	36.3	88.00	37.3	170.00	36.8	0.48	60.0	4.23	21.2	7.15	48.3	64.00 <sup>5</sup>	68.5	53.00 <sup>5</sup>	68.0
7 Sept. " "		6.15	35.8	4.00	30.6	84.50	36.5	82.50	35.0	165.00	35.7	0.28	35.0	3.17	15.9	6.55	44.3	61.30 <sup>5</sup>	65.9	52.50 <sup>5</sup>	67.0
14 " "		6.35	36.9	4.15	31.7	88.00	38.0	89.00	37.7	166.50	36.0	0.23	28.8	3.00	15.0	6.55	44.3	61.30 <sup>5</sup>	65.9	52.50 <sup>5</sup>	67.0
21 " "		6.55	38.1	4.60	35.2	84.50	36.5	89.50	37.9	167.00	36.1	0.24	30.0	3.42	17.1	4.46	30.1	60.00 <sup>5</sup>	64.5	50.50 <sup>5</sup>	65.0
28* " "		6.90 <sup>5</sup>	40.1	4.80 <sup>5</sup>	36.7	83.00 <sup>5</sup>	35.9	90.50 <sup>5</sup>	38.3	168.00 <sup>5</sup>	36.3	—	—	—	—	—	—	58.90 <sup>5</sup>	63.3	51.50 <sup>5</sup>	66.0

1) Men zie voor de toelichting op dezen staat de nos. van 8, 15 Aug. 1928, 25 Febr. 1931 en 15 Febr. 1933. 2) Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2 van Jan. 1931 tot 16 Dec. 1929 American No. 2, van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 19 Sept. 1932 No. 3. Van 19 Sept. '32 tot 24 Juli '33 62/63 kg Z.-Russ. Van 24 Juli '33—7 Oct. '35 64/65 kg La Plata. Van 7 Oct. '35—18 Mei '36 62/63 kg

		MINERALEN						TEXTIELGOEDEREN						DIVERSEN		
		STEENKOLEN Westfaalsche/ Hollandsche bunkerkolen, ongezeefd f.o.b. R'dam/A'dam per 1000 kg.		PETROLEUM Mid. Contin. Crude 33 t/m. 33.90 <sup>1)</sup> Bé s. g. per barrel		BENZINE Gulf exp. 64/66 <sup>2)</sup> \$cts. per U.S. gallon		KATOEN			WOL gekamde Australische, Merino, 64's Av. loco Bradford per lb.		WOL gekamde Australische, Crossbred Colonial Carded, 50's Av. loco Bradford per lb.		KOE- HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pnd.	KALK- SALPETER Gld. per 100 kg netto
		fl.	%	\$	%	\$	%	pence	%	pence	%	pence	%	fl.	%	
1925		10.80	100.0	1.68	100.0	14.86	100.0	23.25	100.0	29.27	100.0	9.35	100.0	29.50	100.0	
1926		17.90	165.7	1.89	112.5	13.65	91.9	17.55	75.5	16.24	55.5	6.30	67.4	47.25	85.9	
1927		11.25	104.2	1.30	77.4	14.86	100.0	17.50	75.3	16.78	57.3	7.27	77.8	48.50	88.2	
1928		10.10	93.5	1.20	71.4	9.98	67.2	20.00	86.0	19.21	65.6	7.51	80.4	51.50	93.6	
1929		11.40	105.6	1.23	73.2	10.00	67.3	19.15	82.4	17.05	58.2	6.59	70.5	39.00	70.9	
1930		11.35	105.1	1.12	66.7	8.77	59.0	13.55	58.3	12.00	41.0	3.92	41.9	26.75	48.6	
1931		10.05	93.1	0.58	34.5	5.04	33.9	8.60	37.0	7.33	25.0	3.08	33.0	21.50	39.1	
1932		8.00	74.1	0.81	48.2	4.50	30.3	6.45	27.7	5.21	17.8	3.11	33.3	16.00	29.1	
1933		7.00	64.8	0.45	26.8	3.61	24.3	6.75	29.0	5.13	17.5	2.78	29.7	19.25	35.0	
1934		6.20	57.4	0.63	37.5	2.98	19.4	7.35	31.6	5.32	18.2	2.68	28.7	19.25	35.0	
1935		6.05	56.0	0.62 <sup>5</sup>	37.2	3.02	20.3	7.05	30.3	5.16	17.6	2.96	31.7	16.75	30.5	
Juli 1934		6.15	56.9	0.62	36.9	2.68	18.0	7.55	32.5	5.22	17.8	2.83	30.3	17.00	30.9	
Aug. " "		6.15	56.9	0.62	36.9	2.68	18.0	7.85	33.8	5.32	18.2	2.85	30.5	16.00	29.1	
Sept. " "		6.00	55.6	0.62	36.9	2.74	18.4	7.70	33.1	5.06	17.3	2.71	29.0	15.00	27.3	
Oct. " "		6.00	55.6	0.62	36.9	2.60	17.5	7.40	31.8	4.93	16.8	2.57	27.5	15.00	27.3	
Nov. " "		6.10	56.5	0.62	36.9	2.53	17.0	7.40	31.8	5.42	18.5	2.67	28.6	15.00	27.3	
Dec. " "		6.05	56.0	0.62	36.9	2.76	18.6	7.50	32.3	5.43	18.6	2.77	29.6	14.50	26.4	
Jan. 1935		6.05	56.0	0.62 <sup>5</sup>												



**NEDERLANDSCHE BANK.**

Verkorte Balans op 28 September 1936.

		Activa.		
Binnenl. Wis-	Hfdbk. f	20.865.631,45		
sels, Prom..	Bijbnk. "	109.951,60		
enz. in disc.	Ag.sch. "	2.393.518,42	f	23.369.101,47
Papier o. h. Buitenl. in disconto				—
Idem eigen portef.	f	2.207.000,—		
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.		—		2.207.000,—
Beleeningen	Hfdbk. f	92.286.849,59 <sup>1)</sup>		
incl. vrsch.	Bijbnk. "	7.634.064,29		
in rek.-crt.	Ag.sch. "	37.566.652,68		
op onderp.			f	137.487.566,56
Op Effecten	f	132.756.199,56 <sup>1)</sup>		
Op Goederen en Spec.		4.731.367,—		137.487.566,56 <sup>1)</sup>
Voorschotten a. h. Rijk				—
Munt, Goud	f	124.105.570,—		
Muntmat., Goud		545.734.461,58		
	f	669.840.031,58		
Munt, Zilver, enz.		21.262.329,44		
Muntmat., Zilver		—		691.102.361,02 <sup>2)</sup>
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen				39.512.272,13
Gebouwen en Meub. der Bank				4.600.000,—
Diverse rekeningen				4.847.815,28
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)				11.958.329,12
	f			915.084.445,58

**Passiva.**

Kapitaal	f	20.000.000,—
Reservefondsen		3.105.769,04
Bijzondere reserve		6.300.000,—
Pensioenfondsen		10.291.349,41
Bankbiljetten in omloop		772.692.565,—
Bankassigatiën in omloop		69.783,74
Rek.-Cour. { Het Rijk f		49.396.479,47
saldo's: { Anderen "		51.125.483,10
		100.521.962,57
Diverse rekeningen		2.103.015,82
	f	915.084.445,58

Beschikbaar metaalsaldo	f	342.367.630,01
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		855.919.075,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht		—

- 1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)..... f 68.518.450,—  
 2) Waarvan in het buitenland..... " 12.992.958,45

**Voorname posten in duizenden guldens.**

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
28 Sept. '36	124106	545.734	772.693	100.592	342.368	79
21 " '36	123605	584.962	749.145	144.474	372.951	82
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen <sup>1)</sup>
28 Sept. 1936	23.369	—	137.488	2.207	4.848
21 " 1936	21.882	—	120.625	2.207	4.632
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

**JAVASCHE BANK.**

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
26 Sept. '36 <sup>2)</sup>			155.390	23.280	37.292
19 " '36 <sup>2)</sup>	108.760		157.620	22.650	36.572
22 Aug. 1936	88.064	20.071	156.274	24.383	35.872
15 " 1936	88.064	19.668	159.765	25.038	33.811
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen <sup>1)</sup>	Dek-kings-percentage
26 Sept. '36 <sup>2)</sup>	1.950	69.790		10.040	61
19 " '36 <sup>2)</sup>	1.680	71.640		10.150	60
22 Aug. 1936	2.169	11.025	51.612	10.303	60
15 " 1936	2.370	11.301	55.513	10.400	58
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

**BANK VAN ENGELAND.**

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
23 Sept. 1936	248.706	445.104	62.497	7.881	20.337
16 " 1936	247.941	444.862	61.981	9.184	20.069
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. <sup>1)</sup>
			Bankers	Other Accounts		
23 Sept. '36	83.663	10.442	107.982	38.795	63.602	40,5
16 " '36	81.598	14.842	102.183	38.659	63.078	40,5
22 Juli '14	11.005	14.736	42.185		29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

**BANK VAN FRANKRIJK.**

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Belee-ningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
18 Sept. '36	52.692	595	154	8.780	1.237	5.530	3.200
11 " '36	53.532	593	144	9.352	1.236	5.616	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen <sup>1)</sup>	Circulatie	Regk. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti-culieren
18 Sept. '36	5.640	2.471	83.765	77	1.470	6.461
11 " '36	5.640	2.509	84.154	80	1.419	6.603
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

**DUITSCHER RIJKSBANK.**

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. (circ. banken <sup>1)</sup> )	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Belee-ningen
23 Sept. 1936	65,0	24,5	5,7	4.299,1	39,9
15 " 1936	66,0	24,5	5,6	4.462,5	41,4
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa <sup>2)</sup>	Circu-latie	Regk.-Crt.	Diverse Passiva
23 Sept. 1936	219,3	633,7	4.177,1	732,3	245,1
15 " 1936	219,2	562,0	4.300,8	669,5	237,1
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) W.o. Rentenbankscheine 23, 15 Sept. resp. 29, 22 mill.

**NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).**

Data 1936	Goud		Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Regk. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen						Schatkist	Partic.
24 Sept.	3.726	54	1.367	73	157	40	4.506	63	840
17 " "	3.717	53	1.360	73	157	40	4.505	36	851

**FEDERAL RESERVE BANKS.**

Data	Goudvoorraad		"Other cash" <sup>2)</sup>	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten <sup>1)</sup>		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
9 Sep. '36	8.384,2	8.372,0	248,1	8,0	3,1
2 " '36	8.346,7	8.334,0	268,9	8,6	3,1

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. <sup>3)</sup>	Algem. Dek-kings-perc. <sup>4)</sup>
9 Sep. '36	2.430,2	4.056,0	6.796,8	130,2	79,5	—
2 " '36	2.430,2	4.020,9	6.827,4	130,2	79,4	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd. 2) "Other Cash" does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes. 3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
2 Sep. '36	4	8.454	13.809	5.082	26.986	5.032
26 Aug. '36	3	8.425	13.839	4.976	26.897	5.028

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.